

Όχι στο Εμφιαλωμένο, Επιστροφή στο Νερό της Βρύσης

Μανώλης Μαστοράκης*

Εδώ και δεκαετίες, μεγάλες επιχειρήσεις αξιοποιώντας τις ευκαιρίες που προσφέρονται από την τρέχουσα διεθνή πολιτικοοικονομική κατάσταση, προσπαθούν να εκμεταλλευτούν παγκόσμια τους υδατικούς πόρους και κατ' επέκταση τα δίκτυα ύδρευσης. Τα ετήσια κέρδη των εταιρειών ύδατος ανέρχονται στο **40% αυτών του πετρελαικού τόμεα**, ενώ είναι **υψηλότερα από αυτά του φαρμακευτικού** και η αγορά τους θα ξεπεράσει μελλοντικά αυτή της ενέργειας, των μεταλλευμάτων και των βασικών ειδών διατροφής.

Οι τέσσερις εταιρείες κολοσσοί που παρέχουν υπηρεσίες ύδρευσης και αποχέτευσης σε περισσότερες από 150 χώρες είναι οι «Suez RWE», «Vivendi Environment» (μετεπίετα «Veolia»), «Thames Water» και «Wessex Water». Η «Veolia» δραστηριοποιείται σε 90 χώρες και η «Suez» σε 130, ενώ μαζί ελέγχουν πάνω από το 70% της αγοράς, γεγονός που τις καθιστά ένα ισχυρό ολιγοπώλιο.

Η πολιτική των ιδιωτικών εταιρειών δεν είναι η παροχή πόσιμου νερού μόνο μέσω δικτύων, αλλά και από την εμφιάλωση - μια δραστηριότητα με όχι εγγυημένη περιβαλλοντική προσέγγιση- προκειμένου να αναπτυχθούν παράλληλα θυγατρικές εταιρείες εμφιάλωσης. Το 2007 περίπου 90 δις. λίτρα εμφιαλωμένου νερού πουλήθηκαν ανά τον κόσμο, αποφέροντας κέρδη 22 δις. δολλαρίων.

Γίνεται, επομένως, αντιληπτό ότι οι ελληνικοί υδάτινοι πόροι υπό τον έλεγχο των ιδιωτών θα μπορούν να μεταπωλούνται διεθνώς στον μεγαλύτερο πλειοδότη, αδιαφορώντας για την επάρκεια στη χώρα μας.

Σήμερα, η ΕΥΔΑΠ παρέχει στους καταναλωτές άριστης ποιότητας φτηνό πόσιμο νερό τιμολογώντας μόλις 0,50€ το κυβικό μέτρο (1000 λίτρα). Η διαφορά τιμής εμφιαλωμένου νερού και νερού

ΕΥΔΑΠ είναι προφανής!

Αν τοποθετούσαμε δίπλα-δίπλα τα πλαστικά που καταναλώνουμε στην Ελλάδα κάθε χρόνο από το εμφιαλωμένο νερό, θα μπορούσαμε να «περιφράξουμε» δύο φορές σε όλο το μήκος τους τις ακτές της Μεσογείου (περίπου 40.000 χιλιόμετρα). Ακόμα όμως και αν τα μπουκάλια αυτά καταλήγουν σε χώρους ταφής απορριμμάτων δεν διαλύονται και παραμένουν εκεί για εκατοντάδες χρόνια!

Έχετε σκεφτεί πόσα πλαστικά μπουκάλια νερού χρησιμοποιούνται κάθε μέρα, ιδιαίτερα σε τουριστικές περιοχές και κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες; Πού καταλήγουν όλα αυτά τα μπουκάλια; Πολύ συχνά αυτά τα μπουκάλια καταλήγουν πεταμένα σε ρεματιές ή παραλίες και στη συνέχεια παρασύρονται στη θάλασσα.

Η καλύτερη λύση είναι να παίρνουμε μαζί μας από το σπίτι ένα παγούρι ή μπουκάλι με νερό στο σχολείο ή στην εκδρομή και να μην αγοράζουμε κάθε φορά ένα νέο μπουκάλι με εμφιαλωμένο νερό!

Ας δούμε όμως πως έγινε δημοφιλές το εμφιαλωμένο νερό

Η τάση αυτή άρχισε το 1976 με το γαλλικό αφρώδες νερό της Perrier. Μόλις στη δεκαετία του 1990 τα μπουκάλια νερού έχουν γίνει κοινά στην αγορά και έχουν γίνει ένα σύμβολο της δέσμευσής μας για τη φυσική κατάσταση και την ανησυχία μας για την υγεία μας.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι σήμερα η μεγαλύτερη αγορά για το εμφιαλωμένο νερό, ακολουθούμενη από το Μεξικό, την Κίνα και τη Βραζιλία.

✓ Τεράστια περιθώρια κέρδους. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, το νερό της βρύσης κοστίζει περίπου 0,03 λεπτά ανά λίτρο. Σε αντίθεση, το κόστος ενός εμφιαλωμένου μπουκαλιού νερό φτάνει περίπου τα 3\$ (περίπου ευρώ) ανά λίτρο και σχεδόν τα 4\$ (περίπου 3 ευρώ) σε ένα καλό εστιατόριο ή σε ένα νυχτερινό κέντρο διασκέδασης. Ακόμη και οι φθηνότερες μάρκες αποδίδουν πολύ μεγάλα περιθώρια

κέρδους, το οποίο μπορεί να φθάσει 280% στις πιο ακραίες περιπτώσεις.

✓ Διαφημιστικός παροξυσμός. Ο μέσος Αμερικανός πίνει 220 λίτρα εμφιαλωμένου νερού ανά έτος, και αν αυτό είναι πολύ, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις μεγάλες διαφημιστικές καμπάνιες. Μέσα από τη διαφήμιση, το εμφιαλωμένο νερό έχει γίνει ένα είδος πολυτελείας, αλλά το εμφιαλωμένο νερό δεν είναι και τόσο διαφορετικό από το νερό της βρύσης, παρά μόνο στη γεύση του, διότι φιλτράρεται, και αυτό περιέχει μία σημαντική ποσότητα μετάλλων.

✓ Περιβαλλοντικό κόστος. Η ψευδαίσθηση του «καλύτερου νερού» απαιτεί από εσάς να θυσιάσετε για αυτό τους ποταμούς και τα ρέματα, με τη ρύπανση που παράγεται από τα φορτηγά που το μεταφέρουν και την ενέργεια που απαιτούν, με τη ρύπανση των μη διασπώμενων πλαστικών τα οποία παράγονται και με τη διαχείριση των κέντρων ανακύκλωσης. Κάθε χρόνο χρησιμοποιούνται 1,5 εκατομμύρια τόνοι πλαστικού για να γίνουν τα μπουκάλια που απαιτούνται για το εμφιαλωμένο νερό. Δεδομένου ότι το πλαστικό προέρχεται από το πετρέλαιο, αυτό σημαίνει ότι κάθε χρόνο χρειάζονται 1,5 εκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου για την παραγωγή των φιαλών που περιέχουν νερό. Σε αυτό πρέπει να προστεθεί η ρύπανση που προκαλείται από την απελευθέρωση των τοξινών στο περιβάλλον.

✓ Παρουσία επιβλαβών προϊόντων για την υγεία. Τα εμφιαλωμένα νερά είναι ελλιπώς ελεγχόμενα, ενώ υπολογίζεται ότι πάνω από το ένα τρίτο από τις μάρκες που έχουν ελεγχθεί και δοκιμαστεί περιέχουν καρκινογόνες προσμείξεις, ή ουσίες που διαταράσσουν τη λειτουργία του σώματος, παρότι οι καταναλωτές πιστεύουν ότι το εμφιαλωμένο νερό είναι επωφελές από την άποψη της υγείας.

✓ Επιπτώσεις στα οικοσυστήματα. Εταιρείες όπως η Coca-Cola, η Nestle, η Pepsi, η Evian και η Φίτζι Water κερδίζουν δισεκατομμύρια δολάρια χάρη στο νερό. Με τον τρόπο αυτό, απειλούν ολόκληρα οικοσυστήματα, αντλώντας νερό από πηγές του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα που τροφοδοτούν τα ποτάμια, τα

πηγάδια και τα γύρω αγροκτήματα.

✓ Η δύναμη των πολυεθνικών. Όταν οι εταιρείες αποκτούν **αποκλειστικά δικαιώματα** για τη χρήση του νερού από μια πηγή, θέτουν σε κίνηση μια στρατιά από ερευνητές, σύμβουλους δημοσίων σχέσεων, δικηγόρους και λομπίστες για την προστασία της σύμβασης επιχειρώντας να εξολοθρεύσουν εξαρχής κάθε τοπική αντίθεση στη γέννηση της.

Σε μια μικρή πόλη του Πακιστάν η Nestlé πήρε το δικαίωμα άντλησης νερού από την τοπική πηγή, εν συνεχεία το εμπλούτισε με μέταλλα και το πουλά ως το «Pure Life», η οποία είναι η μάρκα με τις καλύτερες πωλήσεις στον κόσμο. Παρόλο που παράγεται τοπικά, το «Pure Life» είναι συχνά πολύ ακριβό για την τοπική κοινωνία τόσο που δεν μπορούν να το αντέξουν οικονομικά.

Σε μέρη όπως στη Νιγηρία, όπου η Nestle διαθέτει επίσης μια εγκατάσταση εκμετάλλευσης, οι οικογένειες ξοδεύουν το **μισό μισθό** τους σε νερό και μόνο οι πλούσιοι μπορούν να αντέξουν οικονομικά το «Pure Life».

✓ Το φιλτράρισμα. Το πρόβλημα με το νερό της βρύσης είναι ότι περιέχει χλώριο που χρησιμοποιείται για να σκοτώσει τα βακτήρια. Αυτό δίνει στο νερό μια γεύση που πολλοί άνθρωποι δεν συμπαθούν. Είναι δυνατόν να απαλλαγούμε από τη μυρωδιά του χλωρίου με μια κανάτα με φίλτρο του τύπου «Brita». Για να παραταθεί η διάρκεια ζωής του φίλτρου όπως προσδιορίζεται από τον κατασκευαστή, η μόνη συνέπεια είναι ότι ο χρόνος φιλτραρίσματος θα είναι μεγαλύτερος.

✓ Ιδιο νερό. Εκτιμάται ότι το 25% του εμφιαλωμένου νερού προέρχεται από μια πηγή που τροφοδοτεί το νερό της βρύσης. Φυσικά, το εμφιαλωμένο νερό υποβάλλεται σε μια διαδικασία φιλτραρίσματος λιγότερο ή περισσότερο πολύπλοκη.

✓ Αποτελεί το νερό ένα ανθρώπινο δικαίωμα; Ο Peter Brabeck-Letmathe, ο πρώην διευθύνων σύμβουλος της Nestle, δήλωσε ότι η ιδέα ότι η πρόσβαση στο νερό θα πρέπει να θεωρείται ως ένα

παγκόσμιο ανθρώπινο δικαίωμα είναι «ακραία». Υποστήριξε την ιδιωτικοποίηση του 98,5% του νερού, και «επειδή οι άνθρωποι το βλέπουν ως δικαίωμα, αυτό σημαίνει ότι χάνουμε τεράστια ποσά» .

Το κίνημα λοιπόν θα πρέπει να απαιτήσει καταρχήν να έχει μια δημόσια υπηρεσία νερού όπως είναι η ΕΥΔΑΠ και η ΕΥΑΘ **σήμερα, όχι στο μέλλον**, προφανώς χωρίς της παθογένειες και ίσως με ένα **άλλο μοντέλο διοίκησης και διαχείρισης**.

Κυρίως όμως, θα πρέπει να επιβάλει τους δημόσιους κρουσούς σε κάθε πλατεία και κάθε γειτονιά με μια καμπάνια αλλά και με παρεμβάσεις στους δήμους και στις εταιρείες, όπου θα αναδεικνύει όλα τα παραπάνω ζητήματα καθώς και την αναγκαιότητα της κοινωνίας να επιστρέψει στο νερό βρύσης παράλληλα με την καθολική προσβασιμότητα στον πόρο.

*Μέλος της Γραμματείας του ΣΕΚΕΣ- ΕΥΔΑΠ (Συμμετοχικό Ενωτικό Κίνημα Εργαζομένων & Συνταξιούχων για Δημόσια ΕΥΔΑΠ στην υπηρεσία της κοινωνίας). Εισήγηση στο φεστιβάλ των κοινών – 6-7-8 Οκτώβρη 2017 στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών στην Αθήνα.

Κορνήλιος Καστοριάδης: Αν Πρόκειται να Υπάρξει μια Δημοκρατική Ευρώπη

Μετάφραση για το περιοδικό «Βαβυλωνία»: Κωνσταντίνος Μερσινιάς, Αλέξανδρος Σχισμένος.

Η συγκεκριμένη συνέντευξη του Κορνήλιου Καστοριάδη δόθηκε στο ACTA Foundation (Fundació per a les idees i les arts) και

δημοσιεύθηκε στον συλλογικό τόμο *“Europes: Els Intellectuals i la Qüestió Europea”* (1993), σελ. 343-48. Μεταφράσθηκε, επιμελήθηκε και δημοσιεύθηκε στην Αγγλική ανώνυμα και δωρεάν στο Διαδίκτυο τον Μάρτιο του 2011.

Κ. Καστοριάδης: Πριν να απαντήσω στις ερωτήσεις που τέθηκαν από την ACTA, φαίνεται απαραίτητο να αποσαφηνιστούν 3 κεντρικές ιδέες, οι οποίες καθορίζουν ή έστω θα έπρεπε να καθορίζουν κάθε πολιτικό αναστοχασμό σχετικά με τη σημερινή Ευρώπη. Εντός των [χρονικών] ορίων που τίθενται, αυτό μπορεί να γίνει μόνο με έναν συνοπτικό –και γι’ αυτό δογματικό– τρόπο.

Α. Σχεδόν όλες οι ανθρώπινες κοινωνίες πάντοτε έχουν θεοπιστεί στη βάση της ετερονομίας ή διαφορετικά, πράγμα που βέβαια σημαίνει το ίδιο, στη βάση της κλειστότητας των σημασιών. Η θέσμιση της κοινωνίας (ο νόμος, δηλαδή, με την γενικότερη έννοια του όρου) τίθεται ως ανέγγιχτη, αφού πηγάζει από μια πηγή που υπερβαίνει τη ζώσα κοινωνία: τον θεό, τους θεούς, τους «ήρωες», τους πρόγονους αλλά, και σε μια νεωτερική εκδοχή, τους Νόμους της Φύσης, της Αιτιότητας και της Ιστορίας. Την ίδια στιγμή, το μάγμα των κοινωνικών φαντασιακών σημασιών, που, μέσω της θέσμισης του κρατάει την κοινωνία ενωμένη και δημιουργεί έναν κόσμο δι’ εαυτό, βρίσκεται εδώ κλεισμένο: παρέχει απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα που ανακύπτουν εντός του πλαισίου του αλλά δεν μπορεί να αμφισβητηθεί αυτό το ίδιο. Έτσι, τα άτομα μεγαλώνουν και εκπαιδεύονται μέσω αυτών των νόμων και αυτών των σημασιών κατά τρόπο, που το να αμφισβητηθεί το ένα ή το άλλο –από τα άτομα αυτά– είναι αδιανόητο – ψυχικά και από πνευματική σκοπιά, σχεδόν αδύνατο.

Στη γνωστή Ιστορία, αυτή η κατάσταση πραγμάτων έχει διαρραγεί αληθινά μόνο στην Ευρώπη και αυτό έχει συμβεί δύο φορές: πρώτα στην Αρχαία Ελλάδα και έπειτα στη Δυτική Ευρώπη. Μόνο σε αυτές τις δυο κοινωνίες παρατηρεί κανείς τη γέννηση και την αναγέννηση της δημοκρατικής πολιτικής δραστηριότητας ως μια αμφισβήτηση των εγκαθιδρυμένων θεσμών υπό την αιγίδα του

ερωτήματος «Τι είναι δίκαιο» και της φιλοσοφίας ως μία αμφισβήτηση των κληρονομημένων σημασιών υπό την αιγίδα του ερωτήματος «Τι είναι αλήθεια», και εν τέλει και ιδιαιτέρως τη σύζευξη και την αμοιβαία γονιμοποίηση των δύο αυτών δραστηριοτήτων, ακόμη και αν σχεδόν πάντα παρέμεινε έμμεση. Είναι σε αυτές τις δύο κοινωνίες, που το πρόταγμα της ατομικής και συλλογικής αυτονομίας γεννήθηκε, το ένα αδιανόητο χωρίς το άλλο.

Υπό αυτή την οπτική, η Ευρώπη έχει πάψει από πολύ καιρό να αποτελεί μια γεωγραφική ή εθνοτική οντότητα. Με τη λέξη «Ευρώπη» υποδηλώνεται η κατάσταση μίας κοινωνίας, στην οποία οι άνθρωποι και οι κοινότητες είναι ελεύθερες ως προς το σκέπτεσθαι και ως προς το θέτειν τους νόμους τους και είναι ικανές να αυτοπεριορίζονται εντός και διαμέσου της ελευθερίας αυτής.

B. Και όμως, το πρόταγμα της αυτονομίας έχει καταρρεύσει στην Ευρώπη –και σε ολόκληρη τη “δυτική” ζώνη του κόσμου– επί πολλές δεκαετίες. Η Ευρώπη υπήρξε επίσης η κοινωνία που γέννησε τον καπιταλισμό, ένα παρανοϊκό μα αποτελεσματικό πρόταγμα απεριόριστης εξάπλωσης της ψευδο-ορθολογικής ψευδο-κυριαρχίας που θέλει να επιβληθεί επί της φύσης και επί των ανθρώπινων όντων. Η αντίσταση στον καπιταλισμό, και γενικά, σε κάθε θέσμιση της κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία και την εκμετάλλευση κάποιων από άλλους, συστάθηκε από το εργατικό κίνημα, όμως αυτή την αντίσταση κατέσχεσε ο Μαρξισμός – Λενινισμός – Σταλινισμός για να κορυφωθεί στις πιο τερατώδεις μορφές ολοκληρωτισμού, ο οποίος [ολοκληρωτισμός] είναι επίσης ευρωπαϊκή δημιουργία. Η κατάρρευση του κομμουνιστικού ολοκληρωτισμού στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, που ψευδώς και απατηλώς έχει παρουσιαστεί σαν θρίαμβος και δικαίωση του καπιταλισμού, ενισχύει επί του παρόντος [1993] την απάθεια και ιδιώτευση των πληθυσμών, που έχουν ήδη, σαν συνέπεια της αποσάθρωσης του εργατικού κινήματος, βολευτεί σε μία ζωή καταναλωτισμού και τηλεοπτικής αποχάυνωσης.

Η σύγχρονη Δυτική Ευρώπη, όπως ολόκληρη η Δύση, χαρακτηρίζεται από την απίσχναση της πολιτικής και κοινωνικής σύγκρουσης, την αποσύνθεση μιας πολιτικής κοινωνίας που έχει θρυμματιστεί σε λόμπι και κυριαρχείται από γραφειοκρατικά κόμματα, την εξάπλωση της ανευθυνότητας, την επιταχυνόμενη καταστροφή της φύσης, των πόλεων και του ανθρώπινου ήθους, τον γενικευμένο κομπορμιισμό, την εξαφάνιση της φαντασίας και της πολιτιστικής και πολιτικής δημιουργικότητας, την κυριαρχία σε όλους τους τομείς της εφήμερης μόδας, των διανοητικών έτοιμων φαγητών και των οικουμενικών σκουπιδιών. Πίσω από την πρόσοψη των «δημοκρατικών» θεσμών, που είναι τέτοιοι μόνο κατ' όνομα, οι ευρωπαϊκές κοινωνίες είναι κοινωνίες φιλελεύθερης ολιγαρχίας, στις οποίες τα κυρίαρχα στρώματα αποδεικνύονται ολοένα και περισσότερο ανίκανα να διαχειριστούν το δικό τους σύστημα, σύμφωνα με το δικό τους, ορθώς νοούμενο, συμφέρον.

Γ. Η συνταγματική συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αναλήφθηκε και κυριαρχείται μέχρι τώρα, από πολιτικές και διευθυντικές γραφειοκρατίες χωρίς καμία λαϊκή συμμετοχή. Όσο αυτό ισχύει, η «Ευρώπη» που θα προκύψει θα είναι απλώς μία μάζωξη εθνικιστικών καπιταλιστικών κοινωνιών στη σκιά του πολιτικο-γραφειοκρατικού μηχανισμού, ακόμη περισσότερο απομακρυσμένη από τους πολίτες, που θα γίνει ακόμη περισσότερο άγαρμπη και ανεύθυνη από ό,τι είναι τώρα [1993].

Μόνο η ανάδυση ενός ευρέως δημοκρατικού και ριζοσπαστικού λαϊκού κινήματος, που θα αμφισβητήσει εμπράκτως τις υπάρχουσες δομές στα εκάστοτε Κράτη, θα μπορούσε να δώσει ένα άλλο περιεχόμενο στην «ευρωπαϊκή οικοδόμηση» και να την μετατρέψει σε μία δημοκρατική ομοσπονδία από εμπράκτως αυτοκυβερνώμενες πολιτικές οντότητες. Οι απαντήσεις μου στις παρακάτω ερωτήσεις που τέθηκαν στοιχειοθετούνται υπό την υπόθεση –όσο αδύνατη και αν φαίνεται– ότι ένα τέτοιο κίνημα θα υπάρξει και θα νικήσει. Πέραν αυτής της υπόθεσης, το ζήτημα είναι, σύμφωνα με τη γνώμη μου, απλώς κοινωνιολογικού ενδιαφέροντος και όχι πολιτικού.

– Αν η διαδικασία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση ενισχυθεί και ενδυναμωθεί ποιο μοντέλο ενοποίησης θα έπρεπε να ακολουθηθεί;

Ποιες θα έπρεπε να είναι οι κυρίαρχες διαστάσεις (πολιτιστικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές); Ποιες θα έπρεπε να είναι οι θεμελιώδεις οντότητες αυτής της ενοποίησης; Τα υπάρχοντα κράτη; Τα έθνη, με ή δίχως κράτος; Οι πολιτισμικές κοινότητες; Οι περιοχές;

Αν πρόκειται να υπάρξει δημοκρατική Ευρώπη, μπορεί να θεμελιωθεί μόνο στην αυτοκυβέρνηση. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις διαστάσεις των κοινωνικών και πολιτικών κοινοτήτων της σύγχρονης εποχής, και συγκεκριμένα μιας Ευρώπης με 350 εκατομμύρια κατοίκους, η αυτοκυβέρνηση απαιτεί τη μέγιστη δυνατή αποκέντρωση και τη θέσμιση τοπικών πολιτικών κοινοτήτων σε μια κλίμακα στην οποία η άμεση δημοκρατία θα μπορούσε πραγματικά να λειτουργήσει με αποτελεσματικό τρόπο. Η άμεση δημοκρατία δεν σημαίνει δημοκρατία που λειτουργεί μέσω των σφυγμομετρήσεων ή των τηλεφωνικών γραμμών των καναλιών, όπως υπονοεί η πρόσφατη διαστρέβλωση του όρου στη Γαλλία, αλλά μάλλον τη συμμετοχή όλων των πολιτών στη δημιουργία όλων των σημαντικών αποφάσεων, στην εφαρμογή αυτών των αποφάσεων, καθώς και στη διαχείριση των τρεχουσών δημόσιων υποθέσεων από επιτροπές λαϊκά εκλεγμένων εκπροσώπων που μπορούν να ανακληθούν ανά πάσα στιγμή.

Η πιθανότητα της ανάκλησης των εκπροσώπων δίνει λύση στο ψευδές δίλημμα μεταξύ της «αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας», από τη μία, –όπου οι «αντιπρόσωποι» στην πραγματικότητα αποστερούν τους «αντιπροσωπευομένους» από κάθε εξουσία– και της «επιτακτικής εντολής», από την άλλη, –όπου οι εκπρόσωποι θα μπορούσαν να αντικατασταθούν από μηχανήματα καταμέτρησης ψήφων.

Το μέγεθος αυτών των τοπικών πολιτικών κοινοτήτων θα έπρεπε να είναι της τάξης των 100.000 κατοίκων το πολύ (το μέγεθος δηλαδή μιας μεσαίας πόλης, ενός παρισινού τομέα ή μιας αγροτικής περιοχής περίπου είκοσι χωριών). Είκοσι ή τριάντα τέτοιες κοινότητες θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν σε μια κοινότητα δεύτερου επιπέδου (περίπου στο μέγεθος των σημερινών περιφερειών στην Ισπανία, την Ιταλία ή τη Γαλλία). Αυτές οι

κοινότητες, θα μπορούσαν με τη σειρά τους να ομαδοποιηθούν σε «εθνικές» κοινότητες, στον βαθμό που το «έθνος» θα παρέμενε σχετικό με όσα συζητάμε, οι οποίες θα ενώνονταν τελικά στο πλαίσιο μιας Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας. Σε καθένα από αυτά τα επίπεδα, θα έπρεπε να επικρατεί η αρχή της άμεσης δημοκρατίας: όλες οι αποφάσεις που κατά κύριο λόγο επηρεάζουν τους πληθυσμούς ενός συγκεκριμένου επιπέδου θα έπρεπε να λαμβάνονται με άμεση ψήφο από τους ενδιαφερόμενους πληθυσμούς, μετά από πληροφόρηση και διαβούλευση.

Έτσι, για παράδειγμα, οι νόμοι της ομοσπονδίας θα έπρεπε να αποφασιστούν με δημοψήφισμα στο επίπεδο της ομοσπονδίας. Και σε όλα τα επίπεδα, οι επιτροπές των λαϊκά εκλεγμένων εκπροσώπων, που θα παρέμεναν ανακλητοί ανά πάσα στιγμή, θα είχαν μόνο δευτερεύουσες εξουσίες που θα αφορούσαν στην εκτέλεση των δημοκρατικά ειλημμένων αποφάσεων και στη διαχείριση των τρεχουσών υποθέσεων. Σε όλα τα επίπεδα, το κυρίαρχο αξίωμα θα πρέπει να είναι: καμία εκτέλεση των αποφάσεων χωρίς συμμετοχή στην παραγωγή των αποφάσεων.

Είναι φανερό ότι, αν αναπτυσσόταν ένα λαϊκό κίνημα επαρκώς δυνατό και ριζοσπαστικό ώστε να απαιτήσει μια Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία, θα δημιουργούσε πολύ πιο πλούσιες και πολύ πιο καινοτόμες μορφές πολιτικής συνύπαρξης και συνεργασίας από αυτές που προσπαθώ εδώ να περιγράψω σε αδρές γραμμές. Αυτή η περιγραφή θα πρέπει να εκληφθεί απλώς ως μία απεικόνιση μιας πιθανής συγκεκριμενοποιημένης εκδήλωσης των δημοκρατικών αρχών.

Είναι επίσης φανερό ότι, αντίθετα με ό,τι συμβαίνει τώρα, η πολιτική διάσταση θα έπρεπε να είναι η κεντρική διάσταση κάθε προσπάθειας προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Χωρίς αυτή τη διάσταση, η «Ευρώπη» θα είναι, στην καλύτερη περίπτωση, απλώς μία ζώνη οικονομικής ενοποίησης με ακέραιες τις θεσμισμένες δομές. Τελικά, είναι επίσης φανερό ότι μια τέτοια πολιτική αλλαγή δεν θα μπορέσει να συμβεί αν δεν συμπεριλάβει γρήγορα και τις άλλες διαστάσεις της θέσμησης της κοινωνίας: την οικονομία, την κοινωνική αλληλεγγύη, την παιδεία, τον

πολιτισμό και ούτω κάθε εξής.

– Θεωρείτε ότι υπάρχει ευρωπαϊκή κουλτούρα; Για να το θέσουμε αλλιώς, η πολιτιστική ποικιλότητα που υπάρχει στη σημερινή Ευρώπη προωθεί την Ευρωπαϊοποίηση ή την εμποδίζει;

Η ενότητα της ευρωπαϊκής κουλτούρας από τον Μεσαίωνα υπάρχει πέραν κάθε αμφιβολίας. Ωστόσο, επί αιώνες, έχει επίσης υπάρξει, όπως ξέρετε, μία ανάπτυξη εθνικών (ή περιοχικών) κουλτουρών, που συμβαδίζει με τον θρίαμβο των καθομιλουμένων γλωσσών επί της Λατινικής και την εγκαθίδρυση περισσότερο ή λιγότερο “εθνικών” κρατών. Αυτό δεν εμπόδισε αυτή την αναπτυσσόμενη ποικιλομορφία να αποτελέσει μία τρομερή πηγή αμοιβαίου εμπλουτισμού, τουλάχιστον ήδη από τον 14^ο αιώνα (για να μην πάμε πριν από τον Πετράρχη), και έχει παραμείνει τέτοια, παρά τις εχθρότητες, τους πολέμους και τις κτηνωδίες που διαπράχθηκαν από κάποιους ενάντια σε άλλους, που έχουν, ως τώρα, προκαλέσει μόνο σύντομες εκλείψεις.

Στο πεδίο της φιλοσοφίας και των επιστημών, υπάρχει μόνο μία ευρωπαϊκή κουλτούρα (ακόμη και αν στη φιλοσοφία υπάρχουν κάποιες φορές “εθνικά στυλ”). Στο πεδίο της λογοτεχνίας και των τεχνών θα έπρεπε να υποθέσουμε ότι οι αναγνώστες είναι αναλφάβητοι, αν ασχολούμασταν με τη σύνταξη (που είναι στην πραγματικότητα αδύνατη) μιας λίστας των διασταυρούμενων γονιμοποιήσεων χωρίς τις οποίες καμία εθνική κουλτούρα στην Ευρώπη δεν θα ήταν αυτό που είναι και πιθανώς δεν θα υπήρχε καν. Μόνο δύο σημεία μου φαίνεται ότι επιδέχονται συγκεκριμένη έμφαση.

Η αμοιβαία γονιμοποίηση για την οποία μιλώ δεν είναι ούτε ένα σύνολο παθητικών “επιρροών”, ούτε ένα αγροτικό προϊόν του ευρωπαϊκού εδάφους, ούτε ένα μηχανικό αποτέλεσμα της χωρικής εγγύτητας. Αυτή η εγγύτητα δεν είναι παρά μία εξωτερική συνθήκη, που με κανέναν τρόπο δεν είναι ικανή συνθήκη. Η διασταυρούμενη γονιμοποίηση έχει βασικά προκύψει από αυτό το άνοιγμα κάθε κουλτούρας και κάθε δημιουργικού ατόμου σε άλλες κουλτούρες και τα άλλα έργα που παράχθηκαν σε αυτή τη ζώνη από

μία μόνιμη αφύπνιση μπροστά στην ομορφιά και την αλήθεια που δημιουργήθηκε αλλού. Αυτό το άνοιγμα είναι το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό της ευρωπαϊκής κουλτούρας και πηγαίνει πολύ μακρύτερα από τα κάθε φορά δεδομένα χωρικά και χρονικά σύνορα, όπως φαίνεται από την μοναδική σχέση της Ευρώπης προς το (Ελληνικό, Ρωμαϊκό, Μεσαιωνικό) παρελθόν της, το οποίο, μέσω της διαρκούς δημιουργικής επανερμηνείας του, που άρχισε στην Αναγέννηση, παραμένει διαρκώς παρόν, και επιπλέον από την μοναδική της σχέση με τον χωρικά εξωτερικό της κόσμο.

Από όλους τους γνωστούς μεγάλους πολιτισμούς της ανθρώπινης Ιστορίας, ο ευρωπαϊκός πολιτισμός –και αυτό ισχύει ήδη από τον Ηρόδοτο– είναι ο μόνος που σχεδόν διαρκώς (εκτός από την παρέκβαση των Χριστιανικών Μέσων Χρόνων) έχει δείξει ένα παθιασμένο ενδιαφέρον για την ύπαρξη και τις δημιουργίες των άλλων. Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους μεγάλους πολιτισμούς –την Ινδία, την Κίνα, την Ιαπωνία, το Ισλάμ– υπήρξε ο μόνος που δεν κλείστηκε στον εαυτό του και ο μόνος για τον οποίο θα μπορούσε να πει κανείς ότι δεν ήθελε να του είναι ξένο οτιδήποτε είναι ανθρώπινο. Υπ’ αυτή την έννοια, μπορεί κανείς να αναγνωρίσει, πέρα από το συγκεκριμένο περιεχόμενο των πολιτικών και φιλοσοφικών του δημιουργιών, τον οικουμενιστικό χαρακτήρα του.

Από την άλλη, είναι προφανές ότι η ανάπτυξη των εθνών-κρατών συμβαδίζει με μία πολιτιστική κλειστότητα στο επίπεδο που εξαρτάται από το Κράτος, δηλαδή τη γενική παιδεία, ένα επίπεδο του οποίου η σημασία είναι αποφασιστική σε κάθε περίπτωση, και ιδιαίτερα διότι, εμμέσως αλλά με δύναμη, καθορίζει το πολιτικό μέλλον των ανθρώπων. Σε κάθε χώρα, αυτή η παιδεία επικεντρώνεται αποκλειστικά στην κουλτούρα της χώρας και, πιο συγκεκριμένα, στην “εθνική” της λογοτεχνία. Είναι χαρακτηριστικό και ανησυχητικό, ότι κάποιος μπορεί σήμερα να ολοκληρώσει τη δευτερεύουσα εκπαίδευση και ακόμη και την πανεπιστημιακή στη Γαλλία (και πιστεύω ότι αυτή η κατάσταση είναι παρόμοια και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες) χωρίς να έχει διαβάσει μια αράδα του Θερβάντες, του Δάντη, του Σαίξπηρ,

του Γκαίτε, του Κάφκα ή του Ντοστογιέφσκι (των οποίων τα ονόματα κάποιος απλώς θα έχει, στην καλύτερη, συναντήσει σε κάποιο μάθημα ιστορίας).

Όσο για τους Έλληνες και Λατίνους κλασικούς, δεν έχει νόημα καν να τους αναφέρουμε. Είναι σχεδόν ταυτολογία να πούμε ότι μια κουλτούρα μπορεί να υπάρξει μόνο αν ριζώνει σε μία ζωντανή γλώσσα και ότι το προνομιακό όχημα μιας γλώσσας είναι η λογοτεχνία. Αλλά είναι ανόητο να προχωράμε ως εάν η γνώση αυτής της λογοτεχνίας θα έπρεπε να συνοδεύεται από τον αποκλεισμό όλων των άλλων (και το ίδιο θα μπορούσε να ειπωθεί για τα υπόλοιπα, εκτός Ευρώπης, μεγάλα έργα).

Συμπερασματικά, η πολιτιστική ποικιλομορφία των ημερών μας θα μπορούσε να εμποδίσει την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας μόνο εάν, απιστώντας στο ίδιο το πνεύμα του ευρωπαϊκού πολιτισμού, τα ευρωπαϊκά προγράμματα σπουδών συνεχίσουν να αποκλείουν οτιδήποτε δεν είναι “εθνικό”.

– Οι εθνοτικές κοινότητες χωρίς κράτος –όπως είναι η Καταλωνία, αλλά και άλλες– θα διαλυθούν ή θα επαναβεβαιωθούν στη διαδικασία της ενοποίησης; Ποια θα ήταν η επιθυμητή εξέλιξη και με ποιον τρόπο θα μπορούσαν να συμμετέχουν στην ενοποίηση;

Κανείς δεν μπορεί να απαντήσει σε αυτό το ερώτημα εάν οι εθνοτικές κοινότητες δίχως κράτος (ή ακόμη και αυτές με κράτος) θα διαλυθούν ή θα επαναβεβαιωθούν στη διαδικασία της ενοποίησης. Όμως μία δημοκρατική ομοσπονδία, με τα χαρακτηριστικά που σκιαγραφήσαμε παραπάνω, σίγουρα θα περιελάμβανε ένα μεγάλο ποσοστό διευκόλυνσης, για τέτοιες κοινότητες, ώστε να βοηθηθούν να οργανωθούν με όλη την αυτονομία που επιθυμούν εντός της ομοσπονδίας. Με αυτό κατά νου, το ερώτημα της επιθυμητής εξέλιξης των υπάρχουσών εθνοτικών οντοτήτων (με ή δίχως κράτος) φέρνει ένα αξεδιάλυτο δεσμό αντινομιών.

Η αρχή της ατομικής και συλλογικής αυτονομίας υποδηλώνει ότι

κάθε κοινότητα που επιθυμεί κάτι τέτοιο, με πλήρη επίγνωση των σχετικών γεγονότων, θα μπορεί να αυτο-οργανώνεται σύμφωνα προς την πολιτική μορφή που επιθυμεί να έχει (συνεπώς, ακόμη και το έθνος-κράτος). Όμως, σε μια άλλη σύνδεση, αυτό το ίδιο το πολιτικό πρόταγμα της αυτονομίας, που απευθύνεται σε κάθε ανθρώπινο ον και κάθε ανθρώπινη συλλογικότητα, υποδηλώνει, μέσω του οικουμενισμού που είναι συνυπόστατός της, μία υπέρβαση του φαντασιακού του έθνους-κράτους και μία επαναφομοίωση των εθνοτήτων σε μία ευρύτερη κοινότητα, που, εν τέλει, αγκαλιάζει ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Την ίδια στιγμή, στην πραγματικά ενεργή ιστορική πραγματικότητα, το φαντασιακό του έθνους και του έθνους-κράτους απέχει από το να υποχωρεί, και ακόμη φαίνεται, όπως δείχνουν τα πρόσφατα γεγονότα στην Ανατολική Ευρώπη [σ.τ.μ. μετά τη διάλυση του σοβιετικού μπλοκ] αλλά επίσης και σε ολόκληρη της υδρόγειο, να αναβιώνει και να ενισχύεται σαν το μοναδικό καταφύγιο για άτομα που εξατομικεύονται από τη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία και αποπροσανατολίζονται από την κατάρρευση των σημασιών και των αξιών που χαρακτηρίζει αυτή την κοινωνία. Τέλος, δεν γνωρίζουμε και δεν μπορούμε να συλλάβουμε μια κουλτούρα δίχως ρίζωμα σε μία συμπαγή γλώσσα, η οποία να είναι μία ζώσα, καθημερινή γλώσσα και όχι απλώς μια εμπορική ή διοικητική *lingua franca*.

Ο εξελληνισμός της ανατολικής Μεσογείου που ξεκίνησε με τον Αλέξανδρο, ο εκλατινισμός της δυτικής Μεσογείου υπό την ρωμαϊκή κυριαρχία, και ο εξαραβισμός των εξισλαμισμένων πληθυσμών μετά τον 7^ο αιώνα προσφέρουν κάποια παραδείγματα. (Και το ελβετικό αντιπαράδειγμα δεν είναι πράγματι αντιπαράδειγμα διότι, παρ' όλο που η Ελβετία έχει πολιτικά υπάρξει ικανή να διαφυλάξει την ενότητά της για αιώνες, πολιτισμικά τα τρία κύρια μέρη της ήταν πάντοτε στραμμένα και τρέφονται από τις γειτονικές Γερμανική, Γαλλική και Ιταλική κουλτούρα).

Ενώ η Αγγλική (ή καλύτερα η Αγγλο-αμερικάνικη) συνεχώς

περισσότερο παίζει τον ρόλο της προαναφερθείσας *lingua franca*, φαίνεται δύσκολο να οραματιστούμε μία “αγγλοποίηση” της Ευρώπης και αδύνατο να δεχτούμε την εξαφάνιση, ως πολιτισμικές γλώσσες, τόσο όμορφων, πλούσιων και ιστορικά φορτισμένων γλωσσών, όπως είναι οι υπαρκτές σήμερα ευρωπαϊκές γλώσσες.

Καθώς περιμένουμε την Ιστορία να επιτελέσει το έργο της, του οποίου τον προσανατολισμό και τις συνέπειες θα ήταν παιδιάστικο να θέλουμε να σκιαγραφήσουμε ή να προβλέψουμε, θα υποστήριζα μία λύση που, ακόμη μιλώντας από την σκοπιά μιας δημοκρατικής Ευρώπης, θα υιοθετούταν ως *lingua franca* της ευρωπαϊκής ομοσπονδίας, αντί για κάποια τεχνητή γλώσσα, μία ζώσα (και η Αγγλική, για διάφορους λόγους, δείχνει η πιο κατάλληλη για αυτόν τον ρόλο), ενώ οι ιδιαίτερες πολιτισμικές γλωσσικές κοινότητες θα συνέχιζαν να αναπτύσσονται.

Κι όμως, δεν θα μπορούσαμε να ολοκληρώσουμε αυτές τις λίγες σκέψεις χωρίς να υπογραμμίσουμε –επί τη ευκαιρία, όπως έτυχε, της τελευταίας ερώτησης– τη σημασία ενός μέγιστου εμποδίου στον δρόμο της ευρωπαϊκής ομοσπονδίας: την τρομερή επιμονή του φαντασιακού του έθνους-κράτους, που φαίνεται να δείχνει ότι οι λαοί που έχουν ήδη συγκροτηθεί σε κράτη δεν είναι με κανέναν τρόπο διαθέσιμοι να εγκαταλείψουν την «εθνική κυριαρχία», ενώ οι υπόλοιποι είναι ιδιαίτέρως προκατειλημμένοι με την ιδέα να αποκτήσουν μία μορφή «ανεξάρτητου» κράτους με όποιο κόστος και με όποιο περιεχόμενο.

Για όσο καιρό τα πράγματα παραμένουν ως έχουν, η «Ευρώπη» θα συρρικνώνεται σε μία γραφειοκρατική δομή, που κάπως θα τίθεται επικεφαλής και θα επιβλέπει τα εθνικά κράτη, και θα είναι μάταιο να μιλούμε για «ευρωπαϊκή ολοκλήρωση».

Για την Τιμή των Όπλων

Κώστας Σαββόπουλος

Η επίθεση που έγινε πριν από μερικές μέρες στο Λας Βέγκας αποτελεί και την πιο αιματηρή στη σύγχρονη ιστορία των Η.Π.Α. με περισσότερους από 50 νεκρούς. Έρχεται να συμπληρώσει μια ήδη μεγάλη λίστα με περιστατικά όπως αυτό στο δημοτικό Σάντυ Χουκ το 2012, στο νυχτερινό μαγαζί "Pulse" στο Ορλάντο το 2016, στη Βιρτζίνια το 2007 και άλλες πολλές περιπτώσεις. Κάθε φορά που οι Η.Π.Α. πλήττονται από μια τέτοια αιματηρή επίθεση επανέρχεται στον δημόσιο διάλογο το αίτημα για πιο αυστηρούς κανόνες έκδοσης άδειας οπλοκατοχής.

Η οπλοφορία/οπλοκατοχή είναι κάτι αρκετά συνηθισμένο στην άλλη μεριά του Ατλαντικού. Σε μερικές πολιτείες η νομοθεσία είναι τόσο χαλαρή που οι πολίτες μπορούν να κουβαλάνε όπλα σε ανοιχτή θέα (open carry laws), όπως για παράδειγμα στην Αλαμπάμα ή στην Αριζόνα. Στις πολιτείες που δεν εφαρμόζεται το open carry ο έλεγχος για να αποκτήσει κάποιος όπλο είναι αρκετά απλός και σχεδόν καθόλου απαιτητικός. Στις περισσότερες περιπτώσεις μάλιστα προκύπτει εκ των υστέρων από το προφίλ των δραστών πως υπό ένα πιο αυστηρό καθεστώς δεν θα τους δινόταν άδεια οπλοκατοχής όπως στην περίπτωση του Κολοράντο το 2012 ή πάλι στο Κολοράντο στο λύκειο Κολουμπάιν το 1999.

Αν σκεφτεί κανείς πόσο απλό είναι να αγοράσει κάποιος όπλο στις Η.Π.Α., θα καταλάβει πως ο αριθμός αυτών των επιθέσεων ή ο αριθμός των θυμάτων δεν είναι κάτι περίεργο. Το 2013 σύμφωνα με στατιστικές στις Η.Π.Α. υπολογίστηκε πως 270 με 310 εκατομμύρια όπλα βρίσκονται στα χέρια πολιτών. Ο πληθυσμός των Η.Π.Α. ανέρχεται σε λίγο πάνω από τα 310 εκατομμύρια κατοίκους. Σύμφωνα με δεύτερη έρευνα της ίδιας χρονιάς ένα ποσοστό της τάξης του 29% είναι αυτό που κατέχει όπλα. Δηλαδή

γύρω στα 100 εκατομμύρια πολίτες έχουν 300 εκατομμύρια όπλα.

Η υπεράσπιση του δικαιώματος της οπλοκατοχής είναι ένας από τους βασικούς πυλώνες της πολιτικής των Ρεπουμπλικάνων. Η Εθνική Ένωση Όπλων (National Rifle Association) αποτελεί ένα από τα 3 πιο ισχυρά λόμπι της Αμερικής και υπάρχει από το 1871 και φυσικά σχεδόν κατ'εξακολούθηση υποστηρίζει υποψήφιους του κόμματος των Ρεπουμπλικάνων. 9 πρόεδροι των Η.Π.Α. έχουν υπάρξει μέλη της Ένωσης στο παρελθόν, ανάμεσα τους οι Ρέηγκαν, Μπους, Αϊζενχάουερ, Τραμπ, κ.α.

Ωστόσο, το αφήγημα της οπλοκατοχής ως δικαίωμα δεν είναι κάτι που έχει χρησιμοποιηθεί μόνο από τους Ρεπουμπλικάνους. Στην σύντομη ιστορία του Αμερικάνικου έθνους έχουν υπάρξει αρκετές ριζοσπαστικές ομάδες που θεώρησαν την οπλοκατοχή ως μέσο σύγκρουσης με την εξουσία αλλά και ως μέσο προστασίας απέναντι στην αυταρχικότητα των κρατικών θεσμών.

Οι **Μαύροι Πάνθηρες**, η πιο γνωστή ομάδα αυτοάμυνας Αφροαμερικανών που ιδρύθηκε το 1966 έγινε αρχικά γνωστή λόγω της τακτικής της «αστυνόμησης της αστυνομίας» (policing the police). Όταν δημιουργήθηκαν στο Όουκλαντ της Καλιφόρνια, μιας πολιτείας η οποία επέτρεπε στη νομοθεσία της την οπλοφορία σε κοινή θέα (open carry laws), ακολουθούσαν τους αστυνομικούς σε περιστατικά όπου οι ύποπτοι ήταν μαύροι και τους σημάδευαν με τα όπλα τους από τη στιγμή που έβγαιναν από το περιπολικό μέχρι να διαλευκάνουν το αναφερθέν έγκλημα και να αποχωρήσουν. Πολύ σύντομα λόγω αυτής της τακτικής, οι βίαιες και αναίτιες επιθέσεις σε μαύρους Αμερικάνους μειώθηκαν κατακόρυφα και οι Πάνθηρες έγιναν ηγετική δύναμη στο κίνημα για τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα τις δεκαετίες του '60 και '70.

Στο ίδιο πλαίσιο ξεκίνησαν τη δράση τους και οι **Young Patriots**, μια αριστερή οργάνωση λευκών νέων της εργατικής τάξης τη δεκαετία του '60 που έδρασε στις περιοχές των Απαλαχίων, στον λεγόμενο Νότο των Η.Π.Α. Ως επί το πλείστον λευκοί φοιτητές που είχαν επηρεαστεί από την πολυτάραχη

ιστορία του Νότου αλλά παράλληλα προσπαθούσαν να δημιουργήσουν δεσμούς επικοινωνίας με τους Πάνθηρες αλλά και τους Young Lords (ένοπλη οργάνωση Πουερτορικανών με έντονη κοινωνική δράση παρόμοια με αυτή των Πανθήρων) πολέμησαν ενάντια στον ρατσισμό και την αστυνομική βιαιότητα την οποία βίωναν ως φτωχοί και περιθωριακοί και η οποία θεωρούσαν πως τους συνέδεε με τους φτωχούς αφροαμερικανούς πολίτες.

Στη σύγχρονη εποχή τα διδάγματα των παραπάνω ομάδων φαίνεται πως ενέπνευσαν τους **Redneck Revolt**, μια αντικαπιταλιστική και αντιφασιστική οργάνωση που δημιουργήθηκε το 2009 στο Κάνσας, και δραστηριοποιείται πλέον σε κάμποσες πόλεις των Η.Π.Α. Έχουν αναλάβει καθήκοντα περιφρούρησης σε πολλές πορείες και διαμαρτυρίες του Black Lives Matter, πορείες για τα δικαιώματα της LGBTQ κοινότητας αλλά και πιο πρόσφατα στις πορείες ενάντια στην απαγόρευση εισόδου σε μουσουλμάνους (travel ban). Όπως λένε και οι ίδιοι: «Τα όπλα είναι μια χαρά, ο ρατσισμός πάλι, καθόλου».

Το ζήτημα της οπλοκατοχής είναι κάτι αρκετά σοβαρό. Υπάρχουν αρκετά μεγάλα συμφέροντα από πίσω που εκπροσωπούνται από την Εθνική Ένωση Όπλων, υπάρχουν πολλοί νεκροί και ακόμα περισσότεροι τραυματισμένοι.

Το 2016 σύμφωνα με στοιχεία του BBC οι νεκροί από μαζικές επιθέσεις ήταν 475 από 372 διαφορετικά περιστατικά. Κι όμως αυτό είναι μόνο το 1/3 από τους νεκρούς αφροαμερικανούς και λατίνους από αστυνομικά πυρά. Υπολογίζεται πως κάθε χρόνο 1200-1500 άνθρωποι δολοφονούνται από αστυνομικά πυρά, στη συντριπτική τους πλειοψηφία έγχρωμοι (μαύροι και λατίνοι) την ίδια στιγμή που το 2016 πάλι μόνο 135 αστυνομικοί πέθαναν και οι 70 από αυτούς σε περιστατικά με πυροβολισμούς.

Παρόλα αυτά σε κάθε συζήτηση που αφορά τη βία των όπλων οι αστυνομικοί απολαμβάνουν πλήρη ασυλία. Στο στόχαστρο μπαίνουν πάντα οι πολίτες. Η αλόγιστη χρήση βίας από την αστυνομία και ο τεράστιος αριθμός νεκρών για κάποιο περίεργο λόγο δεν θεωρείται αρκετά σοβαρός παράγοντας για να τεθεί υπό

αμφισβήτηση ή ακόμα και έλεγχο το δικαίωμα οπλοχρησίας της αστυνομίας.

Εν τέλει, το δικαίωμα οπλοκατοχής καταλήγει στο ζήτημα της χρήσης της βίας και πάντα σε όλη την ανθρώπινη ιστορία η βία ήταν ένα ζήτημα το οποίο καλύτερα από όλους το διαχειριζόταν η εξουσία με το περίφημο μονοπώλιο της νόμιμης βίας. Όσο το ζήτημα της οπλοκατοχής εξετάζεται σε απόσταση από τα ζητήματα ρατσισμού, ταξικότητας αλλά και της νόμιμης βίας εν γένει, τόσο η πλάστιγγα θα γέρνει προς το μέρος της εξουσίας.

Γιατί σε τελική ανάλυση ακόμα και αν εκχωρήσεις το δικαίωμα σου στην αυτοάμυνα, οικειοθελώς ή όχι, αυτό δεν σημαίνει πως θα το κάνει και ο αντίπαλος.

Δύο κείμενα του Τόμας Ιμπάνιεθ για το ζήτημα της Καταλονίας

Tomás Ibañez

Αδικαιολόγητες Αμηχανίες

Όταν συμβαίνουν στην Καταλονία αλλαγές τόσο δραστικές, όπως αυτές που έχουν γίνει από την εποχή των μαζικών διαδηλώσεων της 15ης Μαΐου του 2011, δεν μπορεί κανείς να μη νιώθει κάποια αμηχανία.

Τι θα μπορούσε να έχει συμβεί ώστε κάποια από τα μαχητικότερα τμήματα της καταλανικής κοινωνίας να περάσουν από την «περικύκλωση του κοινοβουλίου» το καλοκαίρι του 2011 στην υπεράσπιση των «καταλανικών θεσμών» τον Σεπτέμβριο του 2017;

Τι θα μπορούσε να έχει συμβεί στα παραπάνω τμήματα ώστε να περάσουν από την αντιμετώπιση της καταλανικής αστυνομίας και των πράξεων ενοχοποίησης που η ίδια επέβαλλε (όπως αυτές απέναντι στους Esther Quintana ή Andrés Benítez) στο να χειροκροτούν τώρα την παρουσία της στους δρόμους και να ανησυχούν μήπως και δεν υφίσταται πλήρη «αστυνομική αυτονομία»;

Τι θα μπορούσε να έχει συμβεί στα παραπάνω τμήματα ώστε να περάσουν από την καταγγελία της καταλανικής κυβέρνησης για τις αντικοινωνικές της πολιτικές στο να ψηφίσουν πρόσφατα τον προϋπολογισμό της;

Αλλά, επίσης, τι έχει συμβεί ώστε συγκεκριμένα τμήματα του αναρχοσυνδικαλισμού να έχουν περάσει από τις διαβεβαιώσεις ότι «οι ελευθερίες ποτέ δεν θα κατακτηθούν ψηφίζοντας» στην υπεράσπιση αυτής της δυνατότητας ψήφου για τους πολίτες;

Ο κατάλογος των ερωτήσεων θα μπορούσε να διευρυνθεί αρκετά. Επίσης, θα μπορούσαν να δοθούν πολλές απαντήσεις στις λιγοστές ερωτήσεις που τέθηκαν παραπάνω.

Πράγματι, μπορεί κανείς να καταφύγει σε παράγοντες όπως η εξάντληση του κύκλου της Μεταπολίτευσης (από το '78 και μετά), η οικονομική κρίση μαζί με τις αντίστοιχες περικοπές και την επισφάλεια, η μακρόχρονη τοποθέτηση της Δεξιάς στην ισπανική κυβέρνηση μαζί με τις αυταρχικές πολιτικές και τον περιορισμό των ελευθεριών, η σκανδαλώδης διαφθορά του πλειοψηφικού κόμματος κ.λπ.

Ωστόσο, νομίζω ότι θα ήταν αφελές να αποκλείσει κανείς από αυτές τις απαντήσεις την τεράστια έκρηξη των εθνικιστικών συναισθημάτων. Μια έκρηξη στην οποία αναμφίβολα συνέβαλε η ενίσχυση των παραγόντων που μόλις ανέφερα, αλλά που έχει επίσης ενισχυθεί από τις δομές της κυβέρνησης της Καταλονίας, κυρίως μέσω του ελέγχου της στα καταλανικά δημόσια ΜΜΕ.

Τόσα χρόνια επίμονης αναμόχλευσης των εθνικιστικών αντανakλαστικών δεν θα μπορούσαν να μην έχουν σημαντικές

επιπτώσεις στις υποκειμενικότητες.

Η κατεύθυνση της διεύρυνσης της βάσης του κινήματος της ανεξαρτησίας εκ μέρους του καταλανικού εθνικισμού είχε και συνεχίζει να έχει εξαιρετική επιτελική επιτυχία. Ήταν τεράστια η ισχύς του αφηγήματος που βασίστηκε στο «δικαίωμα του αποφασίζεις» στην κάλη και στην απαίτηση της ελευθερίας του εκλέγειν. Επιπλέον, κατάφερε να αποκρύψει το γεγονός ότι όλα αυτά ήταν μέρος της καμπάνιας της κυβέρνησης για να προωθήσει αυτό το αφήγημα.

Σήμερα η *estelada* (σημαία του καταλανικού εθνικισμού) είναι χωρίς αμφιβολία το συναισθηματικά φορτισμένο σύμβολο κάτω από το οποίο κινητοποιούνται οι μάζες. Και είναι ακριβώς αυτή η πτυχή που δεν πρέπει να υποτιμούν αυτοί που, χωρίς να είναι εθνικιστές, βλέπουν στις κινητοποιήσεις υπέρ του δημοψηφίσματος μια ευκαιρία την οποία οι ελευθεριακοί δεν θα έπρεπε να χάσουν, ώστε να ανοίξουν χώρους δυνατοτήτων –αν όχι επαναστατικών, τουλάχιστον φορέων ισχυρής κοινωνικής αναταραχής– και να ριχτούν στη μάχη που φέρνει αντιμέτωπες τις κυβερνήσεις της Ισπανίας και της Καταλονίας.

Δεν πρέπει να την υποτιμούν. Διότι όταν ένα κίνημα πάλης είναι σε μεγάλο βαθμό εθνικιστικό, και έτσι είναι στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι πιθανότητες μιας απελευθερωτικής αλλαγής είναι απολύτως μηδενικές.

Θα ήθελα να μοιραστώ την αισιοδοξία των συναδέλφων που επιδιώκουν να δημιουργήσουν ρωγμές στην τρέχουσα πραγματικότητα, ώστε να ανοίξουν απελευθερωτικούς δρόμους. Όμως, δεν μπορώ να κλείσω τα μάτια μου στο προφανές: Οι λαϊκές εξεγέρσεις και τα κινήματα των κοινωνικών δικαιωμάτων ποτέ δεν είναι διαταξικά, πάντα βρίσκουν τις κυρίαρχες τάξεις συγκεντρωμένες από τη μια πλευρά του οδοφράγματος.

Οι διαδικασίες του εθνικού αυτοπροσδιορισμού και το παρόν κίνημα είναι ακριβώς αυτό, πάντα προτάσσουν ένα ισχυρό διαταξικό περιεχόμενο.

Αυτές οι διαδικασίες πάντα συναδελφώνουν τους εκμεταλλευτές και τους εκμεταλλεζόμενους με σκοπό την επίτευξη ενός στόχου που ποτέ δεν πρόκειται να είναι το ξεπέραςμα των κοινωνικών ανισοτήτων. Το αποτέλεσμα, το οποίο επιβεβαιώνεται από την Ιστορία, είναι ότι οι διαδικασίες της αυτοδιάθεσης των εθνών πάντα καταλήγουν στην αναπαραγωγή της ταξικής κοινωνίας και στην υποταγή των λαϊκών στρωμάτων, αφού προηγουμένως χρησιμεύσουν ως το κρέας για τα κανόνια σε αυτές τις αναμετρήσεις.

Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να παλεύουμε ενάντια στους κυρίαρχους εθνικισμούς και ότι δεν πρέπει να προσπαθούμε να τους καταστρέψουμε. Πρέπει όμως να το κάνουμε καταγγέλλοντας συνέχεια τους ανερχόμενους εθνικισμούς αντί να συντασσόμαστε μαζί τους με το πρόσχημα ότι η κοινή πάλη προσφέρει δυνατότητες για ξεπέραςμα των σχεδίων τους ή για να στριμώξει αυτούς οι οποίοι το μόνο που επιδιώκουν είναι η δημιουργία ενός νέου εθνικού κράτους που θα το ελέγχουν.

Ας μην αμφιβάλλει κανείς. Αυτοί οι συνταξιδιώτες θα είναι οι πρώτοι που θα μας καταστείλουν όταν δεν θα μας χρειάζονται πια. Γι' αυτό θα πρέπει να έχουμε τον νου μας ώστε να μην είμαστε εμείς που θα τους βγάλουμε τα κάστανα από τη φωτιά.

Τρίτη 26/09/2017

.....

Αμηχανίες Νο 2 (και μερικές βεβαιότητες) την παραμονή της 1ης Οκτώβρη

Παρήλθε ο χρόνος ώστε να δύναμαι να αναπτύξω τους παράγοντες που οδήγησαν στην παρούσα κατάσταση. Μεταξύ αυτών σίγουρα είναι η οργή ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού της Καταλονίας κατά της κυβέρνησης του Λαϊκού Κόμματος (PP), το οποίο προέβη σε μια σειρά από ξεκάθαρα επιθετικές ενέργειες, αλλά και η συνεχής και παρατεταμένη αναμόχλευση των εθνικιστικών αντανεκλαστικών μέσω του αυστηρού ελέγχου των καταλανικών ΜΜΕ

από την καταλανική κυβέρνηση, όπως και –ας μην το ξεχνάμε αυτό– η ισχυρή θέληση των πολιτικών και οικονομικών ελίτ της Καταλονίας να αποκτήσουν πρόσβαση σε ένα μεγαλύτερο μερίδιο εξουσίας, στη βάση του ενθουσιασμού τους για την προοπτική του να μετατραπούν σε Κράτος.

Αυτό που απαιτεί η τρέχουσα περίσταση, από μια ελευθεριακή σκοπιά, είναι μάλλον ένας προβληματισμός σχετικά με τις στρατηγικές και τις προσεγγίσεις στις οποίες έχει εισέλθει ένα τμήμα των αναρχικών και των ευρύτερων ελευθεριακών σχηματισμών στους οποίους αυτοί εντάσσονται. Και ομολογώ ότι αυτός ο προβληματισμός μου προκαλεί αυξημένη αμηχανία, αλλά και την ίδια στιγμή με οδηγεί στο να επαναφέρω κάποιες βεβαιότητες που παραμένουν στη μνήμη των ελευθεριακών αγώνων.

Η αμηχανία είναι αναπόφευκτη όταν βλέπουμε ότι σταδιακά μπορεί κανείς να μεταβεί από την προφανή συμπάθεια και τη συμμετοχή σε ένα (πολυ)δημοψήφισμα συνδεδεμένο με το σύνθημα «δικαίωμα στο αποφασίζεις για τα πάντα» (το οποίο παρεμπιπτόντως είχε κατασταλεί από την καταλανική κυβέρνηση το 2014) μέχρι την υποστήριξη ενός (μονο)δημοψηφίσματος που προβλέπει το «δικαίωμα στο αποφασίζεις» εφόσον αυτό εκφράζεται σε εθνικά πλαίσια.

Η αμηχανία είναι αναπόφευκτη όταν παρατηρεί κανείς πως μπορεί αδιόρατα να γίνει η διολίσθηση από το να καλεί κανείς σε κινητοποιήσεις (πράγμα θετικό) στο να καλεί κανείς για προσέλευση στις κάλπες υπέρ της συμμετοχής στο δημοψήφισμα. Ποια είναι η ουσία της ερώτησης και ποιος είναι ο σκοπός; Για να γίνει μια μεγάλη κινητοποίηση κατά της κυβέρνησης και των κατασταλτικών μηχανισμών της ή για να γεμίσουν οι κάλπες; Η δύναμη της κινητοποίησης θα καθοριστεί από τον αριθμό των ψηφοδελτίων στις κάλπες ή από τον πλήθος του κόσμου στους δρόμους και την αποφασιστικότητά του να παλέψει;

Είναι σαφές ότι το νεύρο της λαϊκής διαμαρτυρίας παίρνει σήμερα τη μορφή της υπεράσπισης της κάλπης (το «δικαίωμα στην ψήφο» σε αυτό το δημοψήφισμα και την πραγματική υλοποίηση

αυτού του δικαιώματος «ψηφίζοντας»). Όμως, από τη θέση των αναρχικών, είναι άραγε απαραίτητο να καλούν σε προσέλευση στις κάλπες ή ακόμη και να συμμετέχουν στις εκλογικές επιτροπές προς υπεράσπιση του δημοψηφίσματος, με στόχο να συνδεθούν με τη λαϊκή διαμαρτυρία και να προσπαθούν να τη ριζοσπαστικοποιήσουν; Δεν μπορεί κανείς, όμως, να αντιμετωπίσει την καταστολή μαζί με τον κόσμο χωρίς να νομιμοποιήσει το δημοψήφισμα που αντιπαραθέτει τις δύο κυβερνήσεις, καθεμιά εκ των οποίων έχει την υποστήριξη ενός μέρους των πολιτών; Πρέπει κανείς να φωνάζει «θα ψηφίσουμε» αντί για «θα αντισταθούμε» ή «θα νικήσουμε» για να συμμετέχει νομότυπα στην κινητοποίηση;

Η εναλλακτική λύση για όσους δεν θέλουν να υπερασπιστούν τις κάλπες δεν είναι να μην κάνουν τίποτα. Η εναλλακτική λύση δεν προκύπτει από τη σκοπιά του ψευτοδιλήμματος μεταξύ αυτών που θα πάρουν το μέρος των υποστηριχτών του δημοψηφίσματος ή αυτών που θα μείνουν στο περιθώριο της λαϊκής πάλης. Και, φυσικά, η πάλη ενάντια στο κεφάλαιο και το κράτος, ακόμα και αυτή τη στιγμή, είναι απολύτως συμβατή με την άρνηση της συμπόρευσης κάτω από εθνικές σημαίες, όπως αυτή έχει προκηρυχτεί από μια κυβέρνηση, τους βουλευτές της και την αστυνομία της.

«Η Νομιμότητα σκοτώνει», μας θυμίζει ο Santiago López Petit σε ένα ενδιαφέρον κείμενό του («Prendre partit en una situació estranya»). Φυσικά έτσι είναι, αλλά το ίδιο κάνει και η νομιμότητα στην οποία στηρίζεται και ο κύριος αρχιτέκτονας του δημοψηφίσματος, δηλαδή η καταλανική κυβέρνηση. Το να τιναχτεί στον αέρα η ισπανική νομιμότητα είναι κάτι εξαιρετικά πολύτιμο (αν αυτό συμβεί πραγματικά, πέρα από τις ρωγμές που έχουν ήδη γίνει). Ωστόσο, δεν έχει πια την ίδια αξία εάν αυτό γίνεται μέσω της συμμόρφωσης απέναντι σε μια άλλη συγκροτημένη νομιμότητα (όσο και να θέλει κανείς να την καταργήσει στην πορεία, αφού πρώτα την αποδέχτηκε). Δεν θα ήταν πιο συνεπές να μη συμβάλει στην ισχυροποίησή της άμεσα και να προσπαθήσει να τη σπάσει παραβιάζοντας την προτροπή της για προσέλευση στο «δημοψήφισμά της»;

Φυσικά, είναι αδύνατο να προβλεφθεί η έκβαση του διακυβεύματος της κυβέρνησης της Καταλονίας. Τι μπορεί να συμβεί την Κυριακή και τις επόμενες ημέρες; Ποιος μπορεί να ξέρει; Το προφανές είναι ότι η κυβέρνηση του λαϊκού κόμματος (PP) είναι ήδη πλέον σημαντικά αποδυναμωμένη τόσο στη διεθνή σκηνή, όπως και στην Καταλονία, όσο και σε κομμάτια της ισπανικής κοινής γνώμης στα οποία, ευτυχώς, δεν αρέσουν οι κατασταλτικές ενέργειες. Αυτό που φαίνεται επίσης πιθανό είναι ότι, ανεξάρτητα από την τεταμένη κατάσταση, το βράδυ της Κυριακής και στις 2 Οκτωβρίου και αφού κλειστούν στο κοινοβούλιο οι βουλευτές οπαδοί της ανεξαρτησίας και αφού γίνουν καταλήψεις χώρων στο πνεύμα της ουκρανικής πλατείας του Μείντάν (σε μια λιγότερο αιματηρή εκδοχή), θα δημιουργηθούν οι όροι για να ηρεμήσει η κατάσταση, «για να αποκατασταθεί η τάξη» και να γίνει δυνατή η έναρξη κάποιων διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο κυβερνήσεων από τη θέση ισχύος που θα έχει πετύχει η κάθε πλευρά.

Μπορεί να υπάρξει διαπραγμάτευση για την ικανοποίηση των αιτημάτων των συνδικάτων που συγκάλεσαν τη γενική απεργία στις 3 Οκτωβρίου; Δεν υπάρχουν οι προϋποθέσεις γι' αυτό, διότι το κεντρικό σενάριο δεν είναι ο εργατικός αγώνας ούτε η ταξική πάλη. Εκτός αν έχουμε νεκρούς και η γενική απεργία διαχυθεί. Η είσοδος των CGT και CNT (σ.σ. αναρχοσυνδικαλιστικές συνομοσπονδίες) σε αυτή τη μάχη θα εξυπηρετήσει μόνο το μετερίζι των οπαδών της ανεξαρτησίας και σε καμία περίπτωση αυτό των εργαζομένων.

Εύχομαι να κάνω λάθος. Όμως, δεν πιστεύω ότι κάνω λάθος στην πρόβλεψη ότι θα ενισχυθεί ο ισπανικός εθνικισμός, γεγονός που το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να δώσει φτερά στην άκρα δεξιά αλλά και να εξασφαλίσει μια εκλογική νίκη του Λαϊκού Κόμματος (PP), αν το κοινοβούλιο διαλυθεί σύντομα.

Δεν ξέρω αν η προοπτική της ενίσχυσης του καταλανικού εθνικισμού μπορεί να αποτελέσει μια παρηγοριά για όσους έχουν και την παραμικρή ελευθεριακή ευαισθησία. Αν αυτό αποτελεί μια επιτυχής πρόβλεψη, με όλον τον σεβασμό για τους συναδέλφους που έχουν άλλες αναλύσεις –ομοίως σεβαστές όπως και αυτή που

εκφράζεται εδώ—, θα ήταν πασιφανές το σφάλμα που διαπράττεται από συγκεκριμένα τμήματα του αναρχισμού και που βασίζεται σε μια ιδιαίτερα κοντόφθαλμη προοπτική.

Σάββατο 30/09/2017

*Από την εφημερίδα της CGT, “Κόκκινο και Μαύρο”

[Catalunya] Perplejidades intempestivas por Tomás Ibañez

Καταλανισμός

Νώντας Σκυφτούλης

Ο μαίστρος του ρομαντισμού (λατρεία της παράδοσης, ανάμνηση της μοναδικότητας, μεγαλείο του παρελθόντος, συναίσθημα ενότητας) διασκόρπισε τον εθνικισμό σε όλη την Ευρώπη ακόμη και στα Βαλκάνια τροφοδοτώντας με τους αντίστοιχους «-ισμούς» όλα τα έθνη. Το να μιλάει ο κάθε λαός τη γλώσσα του και να διαχειρίζεται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, το σύνολο της ζωής του τελικά, δεν θα΄ταν πρόβλημα. Άλλο όμως αυτό και άλλο να θέλει να τα επιβάλλει παντού, δηλαδή να κατασκευάσει εθνοκράτος.

Με τη Ζενεραλιδάδ και τον Λιουί Κομπανύς συγκυβερνήσαμε στην Ισπανία το 1936 και κανένας καταλανισμός δεν εμπόδισε τους Καταλανούς της φάλλαγγας Ντουρούτι να πέσουν υπερασπιζόμενοι τους Καστιγιάνους στη Μαδρίτη. Μα είναι απλό. Δεν υπήρχε καταλανισμός εκείνη την περίοδο και αν υπήρχε ήταν προνομιακό νόημα των ανωτέρων τάξεων. Οι εργάτες είχαν τότε το δικό τους νόημα. Ήταν αναρχικοί και σοσιαλιστές και είχαν την εμπειρία του καταλανισμού, του οποίου οι ηγέτες του συμμαχησαν λίγα χρόνια πριν με τον Ισπανό δικτάτορα Πρίμο Ντε Ριβέρα ενάντια

στον κοινό κίνδυνο που ήταν το εργατικό και κοινωνικό κίνημα που απειλούσε τον ισπανικό καπιταλισμό και κρατισμό στο σύνολό του.

Αυτή είναι η ιστορική πραγματικότητα, παντού πανομοιότυπη της κοινοτοπίας του εθνοκρατισμού. Είναι αλήθεια ότι η Καταλονία περνώντας ιστορικά όλες τις φάσεις του φεουδαρχικού κύκλου και είτε σαν κομητεία, είτε σαν πριγκιπάτο, είτε σαν βασίλειο, είτε σαν αποικιοκρατική δύναμη, διατηρούσε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός έθνους το οποίο απαιτούσε τη μη-ενσωμάτωση του στο ευρύτερο ισπανικό πλαίσιο και αυτό τις περισσότερες το πετύχαινε, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που συγκροτούσε κρατικές δομές και ήταν μια ανάσα από την ανεξαρτησία.

Πάντα όμως την πορεία προς την ανεξαρτησία ή την αυτονομία, ακόμη και το δικαίωμα στη γλώσσα, ανέκοπταν οι δικτάτορες του Ισπανικού εθνοκρατισμού. Μόνο δικτάτορες και μόνο με δικτατορίες μπορούσε να περάσει ο ισπανικός εθνοκρατισμός και τούτο διότι η Ισπανία και οι συμπαθείς Ίβηρες δέχτηκαν ουκ ολίγες προσμίξεις και αλληλεπιδράσεις μέχρι να κατασταλάξουν να δεχτούν και αυτοί μαζί με πολλούς ευρωπαίους το αίμα και τη γη σαν ενοποιητικούς παράγοντες.

Τι να πούμε για τους Βησιγότθους, τους Άραβες ή για τα τεράστια σύνορα της μεγαλύτερης αποικιακής δύναμης που υπήρξε η Ισπανία; Ποιος Ισπανός μπορεί πράγματι να πιστέψει ότι βρίσκεται σε ένα έθνος με μία γλώσσα, με κοινό νου και με κοινές προοπτικές;

Οι λαοί και τα έθνη της Ισπανίας είναι δομημένα ιστορικά σύνολα που δεν μπορούν να συμβιβαστούν με τις απλουστεύσεις ενός εθνοκράτους. Συνήθως ένας Φράνκο με τη βία και το αίμα επανέφερε την Ισπανία στην καστιλιάνικη κυριαρχία. Το Φρανκικό φασιστικό κράτος κράτησε πολύ αφού φρόντισε να καταστείλει και να ενσωματώσει βίαια όλα τα έθνη της Ισπανίας. Η φασιστική δικτατορία του Φράνκο κράτησε πολύ. Οι αγώνες όμως των λαών της Ισπανίας συνέχιζαν να υποδαυλίζουν το εθνοκράτος συνέχιζαν να αντιστέκονται και κυρίως, με εκκωφαντικό τρόπο, οι Βάσκοι

μεσοσύσης της δικτατορίας.

Με την πτώση της δικτατορίας ο καταλανισμός προσλαμβάνει διαστάσεις που ποτέ δεν είχε. Γίνεται μαζικό κοινωνικό κίνημα όπου διαπερνά καθολικά σχεδόν και τις κατώτερες τάξεις και πετυχαίνει ένα είδος αυτονομίας με κρατικές δομές.

Στο ζήτημα τώρα της ανεξαρτησίας υπάρχουν ερωτήματα τα οποία λίγο-πολύ είναι απαντημένα από την ιστορία αλλά ας τα ξαναθυμηθούμε...

1. Είναι όρος ύπαρξης για την καταλανική εθνότητα ένα εθνοκράτος όπως στην περίπτωση της Παλαιστίνης ή είναι όρος ύπαρξης ενός καθολικού νοήματος; Αν είναι το δεύτερο υπάρχουν σημαντικότερα νοήματα από την προοπτική ενός ακόμη εθνοκράτους.

2. Ο σεβασμός στην τοπικότητα είναι εκ των ων ουκ άνευ. Όταν μάλιστα η τοπικότητα αναιρεί ή αναιρείται από την ευρύτερη κοινωνία τότε δεν μπορούν να συνυπάρξουν. Εδώ τι ακριβώς αναιρείται; Το κοινωνικο-οικονομικό (γιατί οι εθνικές κατοχυρώσεις ήδη απολαμβάνονται) σύστημα, δηλαδή ο καπιταλισμός; Σίγουρα όχι. Μάλιστα πολλοί λένε ότι η ανεπτυγμένη Καταλονία δεν θέλει να διαμοιράσει τον πλούτο της με τους υπόλοιπους Ισπανούς. Δεν το λέμε εμείς εδώ σαν επιχείρημα, αποτελεί όμως καπιταλιστική αρχή η διαφύλαξη και η αύξηση του πλούτου και μοιραία η Καταλονία θα ακολουθήσει αυτή την αρχή και ας μην είναι στις προσδοκίες της.

3. Όταν μια εθνότητα υψώνει τη σημαία του εθνοκρατισμού δεν συσπειρώνει και αναπαράγει τον ευρύτερο εθνοκρατισμό στο εσωτερικό των κοινωνιών;

Στην περίπτωση της Καταλονίας ο καταλανισμός από το 1934 και μετά είναι σε προοδευτική κατεύθυνση και έρχεται σε σύγκρουση με το πολύ βρώμικο ιστορικά ισπανικό κράτος, το πιο γνωστό αιματοβαμμένο εντός και εκτός της επικράτειας του.

Είμαστε δίπλα και αλληλέγγυοι στην αντίσταση των Καταλανών για

περισσότερη αυτονομία αλλά θα λέγαμε «ναι σε όλα» αν αυτή η αυτονομία ανέτρεπε, αντιστρέφοντας ολοκληρωτικά, την προοπτική. Στην περίπτωση συγκρότησης εθνοκράτους ή βασιλείου -που αν επιμένουν κάποτε θα γίνει- δεν μπορούν να καμφθούν οι αντιρρήσεις, υιοθετώντας για όλες τις κοινωνίες την πολεμική προοπτική του εθνοκρατισμού.

Κοινά Αγαθά: Από την Ελεύθερη Πρόσβαση στη Δημοκρατική Διαχείριση

Yavor Tarinski

«Τα κοινά προσφέρουν ένα πλαίσιο και μία διαδικασία αποτελεσματικής και δίκαιης επιστασίας των πόρων που χρειάζονται οι κοινότητες ώστε να ζήσουν με αξιοπρέπεια. Εφόσον έχουμε το συλλογικό δικαίωμα πάνω σε έναν πόρο, θα πρέπει και να μπορούμε να συμμετέχουμε στις αποφάσεις για τη χρήση αυτού του πόρου.[...] Τι θα λέγατε λοιπόν, αυτό να ήταν η ριζοσπαστική μας ιδέα: να μπορούν οι άνθρωποι να συμμετέχουν στις αποφάσεις που επηρεάζουν άμεσα την καθημερινή τους ζωή.»

Chris Tittle[1]

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει ένα αυξημένο ενδιαφέρον για το παράδειγμα των κοινών. Πολλά έχουν γίνει και έχουν γραφτεί σε αυτό το πεδίο. Έχει υπάρξει μία έκρηξη των ψηφιακών κοινών με τις νέες συνεταιριστικές πλατφόρμες, τα wiki-projects και το ελεύθερο λογισμικό που αμφισβητούν επιτυχώς την κυριαρχία των πολυεθνικών σε αυτή τη σφαίρα. Πρόοδος, όμως, έχει γίνει και στον μη ψηφιακό κόσμο με πρότζεκτ αστικών καλλιέργειών, σειρά δικαιωμάτων και δημοτικές πλατφόρμες να αναπτύσσονται και να πειραματίζονται.

Μπορούμε να πούμε πως τα κοινά αγαθά έχουν αποκτήσει μία ορισμένη δυναμική και τοποθετούνται μεταξύ των βιώσιμων εναλλακτικών απέναντι στο υπάρχον πολιτικο-οικονομικό σύστημα. Παρ'όλα αυτά, οι σημασίες και οι στρατηγικές προσεγγίσεις για τα κοινά ποικίλουν, με την καθεμία από αυτές να διαφέρει ως προς την ένταση του ανταγωνισμού που έχει με τον σύγχρονο καπιταλισμό και κρατισμό.

Η Οικονομικοποίηση των Κοινών Αγαθών

Ανάμεσα στις πιο συνηθισμένες ερμηνείες των κοινών βρίσκονται αυτές που γίνονται στη βάση της προσβασιμότητας και της χρήσης. Η ερώτηση του **ποιος** μπορεί να τα χρησιμοποιεί γίνεται το κεντρικό χαρακτηριστικό τους. Επομένως, τα κοινά αγαθά συχνά εξισώνονται με τις έννοιες της οικονομίας του δώρου ή ακόμα και του κομμουνισμού, κάνοντας ασαφή τη διάκριση μεταξύ τους και δίνοντάς τους μία οικονομίστικη εικόνα.

Υπάρχουν ορισμένες προβληματικές που απορρέουν από αυτούς τους ορισμούς. **Δίνοντας έμφαση στην πρόσβαση και στη χρήση επιτρέπουμε την αναπαραγωγή παλαιών παρερμηνειών και θολών νοημάτων.** Έχει σημασία ποιος έχει τον έλεγχο αν οι διαθέσιμοι πόροι βρίσκονται στη διάθεση όλων; Είναι η χρήση το ίδιο με τη διαχείριση και επιτρέπει ή όχι την πλήρη επιστασία;

Ιστορικά μιλώντας, η οικονομίστικη λογική παρήγαγε μαζικές αντιφάσεις όπως τον ολοκληρωτικό σοσιαλισμό. Οι σοσιαλιστές έχουν υποστηρίξει την ανωτερότητα της οικονομίας στις ανθρώπινες σχέσεις καθώς και την ικανοποίηση των φυσικών αναγκών ως αναγκαία βάση για μία "ουσιώδη" ζωή. Αυτό όμως επέτρεψε την ύπαρξη διαφορετικών ερμηνειών που αργότερα αποδείχτηκαν καταστροφικές. Η κρατικοποίηση ειδώθηκε ως πιθανό εργαλείο για μία τέτοια προσβασιμότητα, παρέχοντας στο κράτος απεριόριστη εξουσία με υποτιθέμενο αντάλλαγμα την ίση μοιρασιά της οικονομικής πίτας σε όλους. Όλοι υποτίθεται πως είχαν πρόσβαση στη στέγαση, στην εκπαίδευση, στην τροφή, στο ρεύμα, κ.τ.λ. όσο οι κομμουνιστές διατηρούσαν τον έλεγχο του κράτους. Επομένως, ο αγώνας για εξουσία έπαιζε τον κεντρικό ρόλο.

Όντας ουσιαστικό κομμάτι της ετερονομίας, ο οικονομισμός εμφανίζεται να διατηρεί την εξουσιαστική του φύση ακόμα κι όταν βρίσκεται μεταξύ των λεγόμενων ελευθεριακών τάσεων. **Όσο η ελεύθερη πρόσβαση για όλους αποτελεί τον κύριο σκοπό, το ποιος κάνει κουμάντο έχει μικρή σημασία.** Έτσι, η ανάδυση ενός νέου χειραφετικού φαντασιακού παρεμποδίζεται από τη διατήρηση της σημερινής λογικής για “ορθολογική” κατανάλωση με κάθε κόστος.

Σήμερα αυτή η λογική συναντάται συχνότερα στα ψηφιακά κοινά[2] αλλά η επιρροή της αρχίζει να επεκτείνεται πέραν αυτής της σφαίρας. Πολλές πλατφόρμες και προγράμματα λογισμικού εκθειάζονται ως κοινά αγαθά λόγω της ελεύθερης πρόσβασης που παρέχουν στους χρήστες[3]. Στην πραγματικότητα όμως διαχειρίζονται από ιδιώτες και πολυεθνικές που αποσπούν αξία από την προαναφερόμενη προσβασιμότητα.

Υπάρχουν φυσικά πολλοί, ακόμα και στις τάξεις των υποστηρικτών του οικονομίστικου ορισμού, που αναγνωρίζουν τη σημασία που παίζει η δημοκρατική συμμετοχή στη διαχείριση των κοινών. Για αυτούς αποτελεί όμως συχνά ένα ζήτημα δευτερεύουσας σημασίας, κάτι δηλαδή που είναι δυνατό μόνο στις καλύτερες των περιπτώσεων. Ως τέτοιο, επιτρέπει την ευελιξία του να “είμαστε ρεαλιστές” και άρα τη μίξη του με κάθετες μορφές διακυβέρνησης. Έτσι λοιπόν, ανοίγεται ο χώρος για ιεραρχικές και γραφειοκρατικές οντότητες, όπως το κράτος, που επιχειρούν να διαχειριστούν τα κοινά προς όφελος των ανθρώπων. Βλέπουμε πως πολλά πολιτικά κόμματα χρησιμοποιούν αυτό το θέμα ακόμα και στις προεκλογικές τους εκστρατείες[4].

Από τον Οικονομισμό στην Άμεση Δημοκρατία

Μέσα σε αυτό το τοπίο αναδύεται η ανάγκη για έναν επαναπροσδιορισμό του τι είναι τα κοινά αγαθά. Μπορούν να οριστούν πρωτίστως στη βάση της ελεύθερης πρόσβασης που επιτρέπουν; Αποτελεί το “commonism”[5], όπως προτείνουν κάποιοι, ένα νέο δόγμα για τον 21ο αιώνα;

Αν θέλουμε τα κοινά να παραμείνουν μία ολοκληρωμένη και

περιεκτική εναλλακτική στον καπιταλισμό τότε δεν θα πρέπει να συμμετέχουν στο φαντασιακό του -τον οικονομισμό. Δεν είναι η χρήση και η προσβασιμότητα που τα κάνει να διαφέρουν τόσο ριζικά από τις σύγχρονες κλειστές μορφές της ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Είναι η ουσία τους -το ότι **αποτελούν δηλαδή κοινό συμφέρον της ευρύτερης κοινότητας, η οποία απ'την πλευρά της παίζει συλλογικά τον ρόλο της επιστασίας τους.**

Η Έλινορ Όστρομ στο βραβευμένο με νόμπελ έργο της, *Η διαχείριση των κοινών πόρων*, επικεντρώνεται, όπως φαίνεται και από τον τίτλο, στον τρόπο διαχείρισής τους. Διεξάγοντας την έρευνά της σε πολλές χώρες ανά τον κόσμο ανακάλυψε το πώς τοπικές κοινότητες κατάφεραν να αποτρέψουν τις υποτιθέμενες "τραγωδίες" των κοινών τους πόρων μέσα από την αμεσοδημοκρατική διαχείρισή τους.

Παρόμοια παραδείγματα διαχείρισης βρίσκουμε στους συνεταιρισμούς του νερού[6] σε αρκετά μέρη του κόσμου και ειδικά σε χώρες όπως η Βολιβία όπου τέτοιες μορφές διαχείρισης έχουν αποδειχθεί αρκετά επιτυχημένες συγκριτικά με τις κρατικές και ιδιωτικές δομές. Εφόσον το νερό αποτελεί κοινό συμφέρον, η συνεταιριστική του διαχείριση από την ίδια την κοινωνία επιτρέπει σε αυτό το συμφέρον να αποκτήσει μια πιο φυσική διάσταση. Όχι μόνο οι άνθρωποι έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε έναν ανεκτίμητο πόρο αλλά παίρνουν και την τύχη του στα χέρια τους -καθιστώντας το ένα πραγματικά κοινό αγαθό.

Επίσης, στη σύγχρονη εποχή του διαδικτύου παρόμοιες προσπάθειες δημοκρατικής διαχείρισης γίνονται και στα ψηφιακά κοινά αγαθά. Η ιδέα της δημιουργίας πλατφόρμων που ανήκουν και διαχειρίζονται από όλους τους χρήστες καθώς και η συλλογική διαχείριση των λεγόμενων "πάρκων εξυπηρετητών" (server farms) μπορούν δυνητικά να αντιμετωπίσουν την οικονομικοποίηση των κοινών. Θα πρέπει βέβαια να έχουμε κατά νου ότι αυτές οι προτάσεις αποτελούν ένα μικρό μόνο μέρος του σύγχρονου τοπίου των κοινών.

Ας σημειώσουμε εδώ πώς αν συλλαμβάνουμε τα κοινά αγαθά απλώς

ως πηγές που πρέπει να είναι προσβάσιμες σε όλους, τότε πρέπει να σκεφτούμε σοβαρά το τι θα μπορούσε αυτό να σημαίνει. Όταν η πρόσβαση αυτή επιτυγχάνεται με μία εξω-κοινωνική δομή όπως το κράτος, τότε εξαρτόμαστε από αυτήν και βρισκόμαστε εκτεθειμένοι μπροστά σε έναν εκβιασμό. Όποτε αυτή η δομή-Λεβιάθαν έχει την τελευταία λέξη πάνω στα κοινά, δεν μιλάμε παρά για μία διαφορετική μορφή ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Εάν όμως η ίδια η κοινωνία θελήσει να ασκήσει το πλήρες της δικαίωμα πάνω στα κοινά τότε θα πρέπει να τα διαχειρίζεται η ίδια **άμεσα**, χωρίς τη διαμεσολάβηση τρίτων, όσο “προοδευτικοί” και “πεφωτισμένοι” και να’ ναι αυτοί.

Το να σκεφτόμαστε όμως για τα κοινά με απλούς όρους ιδιοκτησίας δεν αρκεί για να μας απαλλάξει από το οικονομίστικο και επί της ουσίας καπιταλιστικό φαντασιακό. Αυτό που συχνά εννοούμε ως “κοινά” αποτελεί στην πράξη μέρος του πλανητικού οικοσυστήματος και ανεκτίμητο κομμάτι για την ύπαρξη τη δική μας και της ίδιας της φύσης. Χρειάζεται επομένως να αντιληφθούμε τη σχέση μας μαζί τους ως **επιστασία**. Αυτό σημαίνει ότι τα διαχειριζόμαστε με δημοκρατικό και βιώσιμο τρόπο, ο οποίος επιτρέπει την επαναδημιουργία τους χωρίς να βλάπτει το περιβάλλον. Κάτι τέτοιο απαιτεί και διαδικασίες συνειδητού αυτοπεριορισμού, που επιτυγχάνονται μέσα από δημοκρατικές διαβουλεύσεις όπως έχουν αποδείξει στην πράξη πολλές κοινότητες των κοινών.

Μιλάμε λοιπόν για ένα ριζικά διαφορετικό, σε σχέση με το υπάρχον, φαντασιακό το οποίο τοποθετεί στον πυρήνα του το ερώτημα της πολιτικής, δηλαδή το **ποιος αποφασίζει**. Στην αρχαία Αθήνα οι άνθρωποι ονόμαζαν “κοινά” όλες τις υποθέσεις που αφορούσαν στο γενικό συμφέρον της κοινότητας και επομένως όλοι οι πολίτες είχαν το δικαίωμα να παρεμβαίνουν στη διαχείρισή τους. Αυτή ήταν η κουλτούρα της άμεσης δημοκρατίας, αντίθετα με το σημερινό σύστημα, το οποίο μας λέει πως μπορούμε να συμμετέχουμε μόνο ως καταναλωτές και ψηφοφόροι.

Συμπερασματικά

Το παράδειγμα των κοινών αναδύεται ως πολύτιμη πηγή έμπνευσης για τους ακτιβιστές και τις κοινότητες ώστε να αρχίσουν να σκέφτονται πέρα από τα σύγχρονα πολιτικά και οικονομικά δόγματα. Αλλά όπως και όλα τα άλλα δεν μπορεί να υπάρξει μέσα στο κενό. Είτε θα συνδεθεί με το σημερινό φαντασιακό, όπου θα βοηθήσει τον καπιταλισμό να μπαλώσει τα συστημικά του αδιέξοδα έως ότου φθαρεί και το ίδιο και έρθει μια νέα “κουλ” ιδέα, είτε θα συμπεριληφθεί στο ευρύτερο σχέδιο της άμεσης δημοκρατίας που βρίσκεται βαθιά ριζωμένη στην ανθρώπινη ιστορία.

Στην τελευταία περίπτωση, το παράδειγμα των κοινών θα μπορεί να αμφισβητήσει σε θεωρία και πράξη τους βασικούς πυλώνες του συστήματος όπως την ιεραρχία, την εκμετάλλευση, τις περιφράξεις, τις διακρίσεις και να προσφέρει νέες φαντασιακές σημασίες, επιτρέποντάς μας ταυτόχρονα να χτίσουμε από σήμερα την υποδομή του αύριο.

Σημειώσεις:

[1]<https://geo.coop/story/community-development-and-commons>

[2]<https://www.theatlantic.com/technology/archive/2012/02/facebook-google-and-the-future-of-the-online-commons/252522/>

[3]<https://hbr.org/2015/09/how-companies-can-help-rebuild-americas-common-resources>

[4]<https://blog.p2pfoundation.net/reinventing-politics-via-local-political-parties/2017/01/05>

[5]https://www.globalproject.info/it/in_movimento/nick-dyer-with-the-ford-the-circulation-of-the-common/4797

[6]<https://www.fame2012.org/en/2014/09/17/water-cooperatives-on-the-planet/>

Το παρόν κείμενο δημοσιεύεται στο Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 19

Η Τυφλή Δεσποινίς Δικαιοσύνη

Κώστας Σαββόπουλος

Την Τετάρτη 27 Σεπτεμβρίου δικάστηκε ενώπιον του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου Ναυπλίου η 22χρονη Π.Α. για τη δολοφονία ενός 46χρονου άνδρα στην Κόρινθο τον Ιούνιο του 2016 με κατηγορίες για ανθρωποκτονία από πρόθεση σε ήρεμη ψυχική κατάσταση και οπλοκατοχή (για ένα μαχαίρι). Μαζί της κατηγορείται και η 17χρονη φίλη της για συνέργεια σε φόνο.

Τα ξημερώματα της 22ας Ιουνίου, η Π.Α. και η φίλη της καθόντουσαν σε ένα παγκάκι στην κεντρική πλατεία της Κορίνθου. Ο 46χρονος βγαίνοντας από ένα μπαρ, σε κατάσταση προχωρημένης μέθης όπως φανερώνουν οι τοξικολογικές έρευνες, πλησίασε απειλητικά τις 2 κοπέλες και άρχισε να της παρενοχλεί σεξουαλικά. Όταν οι 2 κοπέλες σηκώθηκαν να φύγουν ο 46χρονος τις ακολούθησε και ενέτεινε τις απόπειρες σεξουαλικής παρενόχλησης, αυτή τη φορά σωματικά. Παραβίασε τα όρια της κοπέλας και προσπάθησε να την στριμώξει. Η κοπέλα μέσα σε κατάσταση πανικού και προσπαθώντας να απεγκλωβιστεί τον μαχαιρώνει θανάσιμα στο στήθος. Ξανά σύμφωνα με τις μαρτυρίες της ίδιας, ο στόχος δεν ήταν να τον σκοτώσει αλλά απλώς να τον απομακρύνει.

Εδώ κάπου τελειώνει η εξιστόρηση των γεγονότων. Υπάρχει συμπληρωματικό βίντεο υλικό που όχι μόνο επιβεβαιώνει τα λεγόμενα της 22χρονης (πως δηλαδή δεν βρισκόταν σε ήρεμη ψυχική κατάσταση) αλλά που δείχνει πως πριν την έξοδο του από το μπαρ ο 46χρονος είχε παρενοχλήσει σεξουαλικά και άλλες δύο κοπέλες μέσα στο μαγαζί.

Η κοπέλα καταδικάστηκε σε 15 χρόνια κάθειρξη χωρίς να αναγνωριστεί η άμυνα απέναντι σε σεξιστική επίθεση ως λόγος άρσης του αδίκου χαρακτήρα της πράξης. Με ένα αρκετά πρόχειρο γκουγκλάρισμα όσον αφορά την υπόθεση μπορεί να δει κανείς κάποιους τίτλους των πιο μεγάλων ειδησεογραφικών sites όπως για παράδειγμα στο Πρώτο θέμα «Μια 22χρονη έσφαξε μέσα στη μέση του δρόμου τον 46χρονο στην Κόρινθο», στο Newsbeast.gr «Μια 22χρονη μαχαίρωσε τον άτυχο άνδρα στην Κόρινθο», iefimerida.gr «Σοκ στην Κόρινθο: 22χρονη έσφαξε 46χρονο μέσα στη μέση του δρόμου». Με λίγο παραπάνω ψάξιμο η μόνη, πιο ήπια ως πούμε, επικεφαλίδα ήταν στη mixanitouxronou.gr όπου «22χρονη μαχαίρωσε στη μέση του δρόμου 46χρονο, ΙΣΧΥΡΙΖΕΤΑΙ, ότι την παρενόχλησε σεξουαλικά».

Έχει σημασία η επιλογή των λέξεων στους τίτλους ή και πιο γενικά, γιατί μας βοηθούν να **οπτικοποιήσουμε μια κατάσταση**. Γενικά ο λόγος είναι ένα αρκετά ισχυρό εργαλείο στο πως διαμορφώνεται μια εικόνα στη κοινή γνώμη. Η 22χρονη έσφαξε στη μέση του δρόμου, προκάλεσε ΣΟΚ, ο άνδρας ήταν άτυχος και στο τέλος ΙΣΧΥΡΙΖΕΤΑΙ πως την παρενόχλησε σεξουαλικά. Αλήθεια σε κανένα τίτλο δεν αναφέρονται οι λέξεις αυτοάμυνα, απόπειρα βιασμού ή μέθη. Εμφανίζεται μόνο η έκφραση «την παρενόχλησε σεξουαλικά» για να ενημερωθεί το κοινό πως κάτι τέτοιο, το ΙΣΧΥΡΙΖΕΤΑΙ η κοπέλα, διότι μπορεί και να μην συνέβη. Άσχετα που επικυρώνεται από βίντεο και στοιχεία που κατατέθηκαν στην Αστυνομία. Γιατί όταν κάποιος ισχυρίζεται κάτι, μπορεί και να κάνει λάθος. Υπάρχει δηλαδή και περιθώριο αμφιβολίας.

Πάμε μερικά χρόνια πίσω στον Ιούνιο του 2012. Ένας 24χρονος φοιτητής Ιατρικής στην Παιανία πυροβολεί και σκοτώνει έναν ληστή αλβανικής καταγωγής με κυνηγετική караμπίνα, αφού ο τελευταίος είχε εισβάλει στο σπίτι του πρώτου με σκοπό να τον ληστέψει. Από την πρώτη στιγμή γίνεται λόγος σε αρκετά sites για την ηρωική ψυχή του φοιτητή που προστάτευσε το σπίτι του και την μητέρα του (σημαντικά συστατικά στοιχεία της τιμημένης ελληνικής ψυχής) ενάντια στον ξένο εισβολέα. Του αναγνωρίστηκε το ελαφρυντικό του «βρασμού της ψυχικής ορμής» και

αναγνωρίστηκε πως δεν σκότωσε τον ληστή από πρόθεση, καθώς τον πυροβόλησε σε απόσταση μεγαλύτερη των 30 μέτρων, «εκπυρσοκρότησε το όπλο», όταν ο ληστής προσπαθούσε να ξεφύγει.

Κατά τη διάρκεια της δίκης, η οικογένεια του 24χρονου μαζί με σύσσωμη την τοπική κοινωνία της Παιανίας στάθηκε στο πλευρό του ζητώντας την αθώωση. Αρκετοί τοπικοί φορείς και κόμματα εξέδωσαν ανακοινώσεις που υπογράμμιζαν την έξαρση της εγκληματικότητας και την ανάγκη να επέμβει η πολιτεία. Η αυτοδικία στην προκειμένη περίπτωση θεωρήθηκε αναγκαία και φυσικά ο 24χρονος αθώωθηκε. Η απόφαση του δικαστηρίου δεν τον οδήγησε σε φυλάκιση και προφανώς ο 24χρονος είναι ελεύθερος. Την επόμενη της δίκης οι τίτλοι των ειδησεογραφικών δεν κατάφεραν να κρύψουν τον ενθουσιασμό για την απονομή της δικαιοσύνης. **«Άφησαν ελεύθερο τον 24χρονο», «Αφέθηκε ελεύθερος ο 24χρονος που πυροβόλησε τον Αλβανό στην Παιανία», «Ελεύθερος ο 24χρονος φοιτητής από την Παιανία».**

Δυο ίδιες υποθέσεις, δύο διαφορετικές ποινές και τελικά δύο διαφορετικοί κόσμοι. Ένας Αλβανός ληστής νεκρός, ένας επίδοξος Έλληνας βιαστής νεκρός. Η εθνικότητα του πρώτου φιγουράρει σε όλα τα ειδησεογραφικά, η εθνικότητα του δεύτερου πουθενά. Η προστασία της ιερής οικογένειας, του θεμέλιου λίθου της ελληνικής πατριαρχίας ένα αγαθό άξιο να προφυλαχθεί με κάθε μέσο και από την άλλη το σώμα και η αυτοδιάθεση μιας νεαρής κοπέλας, ένα αγαθό που όπως φαίνεται δεν του αρμόζει κανένα ελαφρυντικό στοιχείο και καμία υπεράσπιση. Όπως προέκυψε από τη δίκη της 22χρονης, μεγάλωσε σε ένα τοξικό περιβάλλον, με τον πατέρα της να κακοποιεί τη μάνα της, όπου τελικά δεν άντεξε και έφυγε από το σπίτι. Εξ 'ου και το μαχαίρι με το οποίο μαχαίρωσε τον 46χρονο. Σύμφωνα με μαρτυρίες της ίδιας αλλά και της υπεράσπισης η 22χρονη αφότου έφυγε από το σπίτι της (λόγω του προβληματικού οικογενειακού περιβάλλοντος) έμενε σε παγκάκια, σε σπίτια φίλων ή και στο δρόμο και το μαχαίρι που χρησιμοποίησε το είχε για προστασία.

Δύο αποφάσεις μέσα από το πρίσμα του φύλου και της φυλής που

δημιουργούν δύο διαφορετικά αλλά εξίσου ζοφερά πλαίσια. Το πρώτο πλαίσιο όπου μια γυναίκα πλέον θα σκεφτεί 2 φορές πριν υπερασπιστεί το σώμα της απέναντι σε έναν επίδοξο βιαστή καθώς το νομικό προηγούμενο θα την φοβίσει και το δεύτερο πλαίσιο όπου ένας Έλληνας άντρας δεν θα σκεφτεί καθόλου να σκοτώσει έναν «παραβατικό» αλλοδαπό για να προστατέψει την περιουσία του και την οικογένεια του.

Τα πλαίσια της πατριαρχίας και του ρατσισμού δεν δημιουργούνται μόνο από τα πράγματα που κάνουμε. Δημιουργούνται και από τα πράγματα που δεν κάνουμε. Έρχονται να γεμίσουν εκείνο το κενό της απραξίας που εμφανίζεται όταν δεν υπάρχει αντίλογος. Η σημερινή απόφαση δημιουργεί ένα πολύ ζοφερό και οριακά μισογύνικο προηγούμενο. Όταν επιλεκτικά ποινικοποιείται η αυτοάμυνα και επίσης επιλεκτικά απονέμεται η δικαιοσύνη δημιουργούνται ταβάνια και εκτρέφονται τέρατα. Από τη μία θα βρίσκονται οι προνομιούχοι και από την άλλη οι καταπιεσμένοι.

Όπως ανέφερε και ο δήμαρχος Παιανίας το 2012 στη δίκη του 24χρονου: «Σήμερα, σε μία κοινωνία που ζούμε, που είμαστε στο έλεος της λεηλασίας και της κακοποιίας πρέπει να ξέρουμε και ποια είναι τα όπλα τα οποία θα αμυνθούμε. Εμείς, σαν δήμος, έχουμε τη δυνατότητα και προσπαθούμε με τον πιο σωστό τρόπο να αντιμετωπίσουμε αυτή την κατάσταση. Αλλά ένας άνθρωπος ο οποίος βλέπει στο σπίτι του ξένους ανθρώπους με ένα μαχαίρι στο λαιμό της μητέρας του και με την απειλή ότι 'θα σας καθαρίσουμε', από 'κει και πέρα το μυαλό σου σαλεύει». Ενώ λίγο παρακάτω συνεχίζει: **«Δεν είναι κάτι που το ασπαζόμαστε, αλλά είναι μία άμυνα. Σε αυτόν τον πόλεμο -επιμένω και το υπογραμμίζω- που σήμερα γίνεται κατά των κακοποιών και κατά της κατάστασης που έχουμε βρεθεί, είναι μία άμυνα».**

Πράγματι, δίκιο έχει ο δήμαρχος. Σήμερα βρισκόμαστε εν μέσω ενός πολέμου όχι όμως ενάντια σε κάποια κατά φαντασία ξένη απειλή. Αρκεί να κοιτάξει κανείς τα ποσοστά των σεξουαλικών παρενοχλήσεων, των βιασμών ή της ενδοοικογενειακής βίας που καταγγέλλονται σε συνδυασμό με τις καταδικαστικές αποφάσεις

γι' αυτά. Στον πόλεμο λοιπόν που εξελίσσεται μπροστά μας θα φροντίσουμε να πάρουμε θέση στο πλευρό των καταπιεσμένων. Γιατί το δικαίωμα στην άμυνα είτε αναγνωρίζεται ποινικά είτε όχι είναι καθολικό. Δικαιοσύνη για όλες και όλους ή δικαιοσύνη για κανέναν.

Το Νόημα της Ιστορίας ανάμεσα στις Συμπληγάδες της Θεολογίας, της Φιλοσοφίας και της Πολιτικής

Νίκος Κατσιαούνης, εκδότης

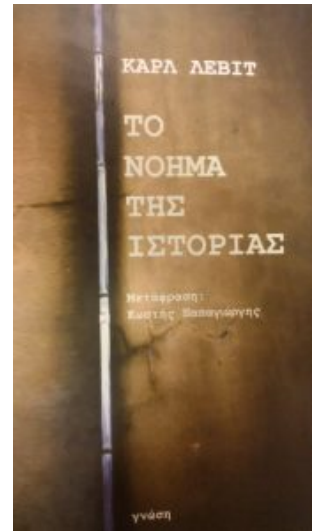
Για το βιβλίο του Καρλ Λέβιτ, *“Το νόημα της ιστορίας”*

Ο τρόπος που τα άτομα και οι κοινωνίες αντιλαμβάνονται και θεωρούν την Ιστορία εν πολλοίς αντανακλά και προσδιορίζει τον τρόπο που βλέπουν και φαντάζονται τον εαυτό τους. Ο όρος «φιλοσοφία της Ιστορίας» ανήκει στον Βολταίρο, ο οποίος τον χρησιμοποίησε στις απαρχές της νεωτερικής εποχής για να δηλώσει την αντίθεση στη θεολογική ερμηνεία της Ιστορίας, μιας και πλέον η καθοδηγητική αρχή δεν είναι η βούληση του Θεού ή η θεία πρόνοια αλλά ο ίδιος ο άνθρωπος. Η τομή που έφεραν οι Νεότεροι Χρόνοι στη σκέψη και την ανθρώπινη νόηση οδήγησε τους σύγχρονους φιλοσόφους και στοχαστές να θεωρήσουν ότι οι προγενέστερες θεωρήσεις της Ιστορίας (από τον Αυγουστίνο ως τον Μποσουέτ) στηριζόταν στην αποκάλυψη και την πίστη και ότι αυτή η θεολογική ερμηνεία αποτελεί ένα αμελητέο γεγονός.

Σε αυτή την αντίληψη των Νεότερων Χρόνων έρχεται να αναστοχαστεί το βιβλίο του Καρλ Λέβιτ (Karl Löwith, 1897-1973)

Το νόημα της Ιστορίας. Ο Λέβιτ ήταν Γερμανός στοχαστής και φιλόσοφος, μαθητής του Έντμουντ Χούσερλ και του Μάρτιν Χάιντεγκερ, από τον οποίο αποστασιοποιήθηκε όταν ο τελευταίος προσχώρησε στον εθνικοσοσιαλισμό. Σε αντίθεση με την αντίληψη ότι η φιλοσοφία της Ιστορίας ξεκινά με τη νεωτερικότητα, το κεντρικό επιχείρημα του Λέβιτ στο παρόν βιβλίο είναι ότι η φιλοσοφία της ιστορίας γεννιέται με την εβραϊκή και τη χριστιανική πίστη στη βάση της εκπλήρωσης μιας επαγγελίας και τελειώνει με την εκκοσμίκευση αυτού του εσχατολογικού προτύπου. Αυτό που εξετάζει ο συγγραφέας στον παρόντα τόμο είναι η προέλευση των θεμελιωδών εννοιών της φιλοσοφίας της Ιστορίας, κάνοντας μια διεξοδική αναφορά στο έργο μεγάλων στοχαστών και εκπροσώπων της από την αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα μέχρι τον Διαφωτισμό και τον 19ο αιώνα.

Η αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων για τη ζωή και τον κόσμο βασιζόταν σε ένα σχήμα με ανακυκλήσεις, συγκροτώντας μια έλλογη και φυσική αντίληψη του κόσμου, η οποία συνδυάζει την παραδοχή των παροδικών μεταβολών με την περιοδική κανονικότητα, τη μονιμότητα και τη σταθερότητα. Το ενδιαφέρον της αρχαιοελληνικής σκέψης εστιαζόταν περισσότερο στον λόγο του κόσμου κι όχι στο νόημα της. Αντιθέτως, για την ιουδαϊκή και χριστιανική παράδοση η ιστορία ήταν κυρίως η ιστορία της λύτρωσης και της σωτηρίας. Για τους κλασικούς, όπως αναφέρει ο Καρλ Λέβιτ, το πεδίο της επεξεργασίας του θεολογικού και ανθρωπολογικού προβλήματος είναι ο κόσμος, μιας και ο ίδιος είναι θεϊκός και εξουσιάζει τη μοίρα και τη φύση του ανθρώπου, ενώ για τους χριστιανούς το πεδίο της κοσμολογικής επεξεργασίας καθίσταται ο θεός και ο άνθρωπος, μιας και η συγκρότηση του κόσμου βασίζεται καθ' ολοκληρία στον θεό και ο άνθρωπος αποτελεί σκοπό της δημιουργίας του θεϊκού όντος.

Καρλ Λέβιτ, Το νόημα της ιστορίας, μτφρ. Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος-Μάριος Μαρκίδης, Γνώση, Αθήνα 1985, σελ. 340.

Επομένως, σύμφωνα με τον Λέβιτ, ο χριστιανισμός, ο οποίος αποτέλεσε για τον δυτικό κόσμο έναν συνεχή φαντασιακό τροφοδότη, προσέδωσε την έννοια της οικουμενικότητας και της ιστορικής συνείδησης όχι στη βάση μιας καθολικής πίστης στον θεό, αλλά στη βάση ότι ο θεός δίνει μια ενοποιητική εικόνα στην ιστορία της ανθρωπότητας και την κατευθύνει σε έναν τελικό σκοπό.

Έτσι, το μέλλον τοποθετείται ως το «αληθινό κέντρο» της Ιστορίας. Αυτή η εσχατολογική διάσταση δεν αντανακλά την επιρροή της μόνο στη σκέψη της θεολογικής παράδοσης αλλά, όπως είναι φυσικό, είχε τις αντανακλάσεις της και στη δρώσα ιστορία των ατόμων και της κοινωνίας. Διότι η εσχατολογική ιδέα μέσα στο κοινωνικοϊστορικό πεδίο συνήθως παρουσιαζόταν σε περιόδους κρίσεων και κοινωνικών αλλαγών και, κατ' επέκταση, έθετε πάντα το ζήτημα της λήψης κάποιας απόφασης με σκοπό τη μετατροπή του κόσμου. Κατά συνέπεια, υπάρχουν δομικές αναλογίες με την

έννοια του πολιτικού. Ο Λέβιτ παρουσιάζει διεξοδικά τις θεολογικές ερμηνείες περί της Ιστορίας μέσα από τα κείμενα της Βίβλου αλλά και σημαντικών θεολόγων φιλοσόφων, όπως ο Ορόζιος, ο Αυγουστίνος, ο Ιωακείμ Φλώριος κ.λπ.

Η εσχατολογική ιδέα βασίζεται στις ιστορικές κατηγορίες του χώρου των εμπειριών και του ορίζοντα των προσδοκιών, σε ένα Εντεύθεν και ένα Εκείθεν, αντίστοιχα, τα οποία νοηματοδοτούνται από τις εκάστοτε ιστορικές συνθήκες και την υφιστάμενη τάξη του Είναι. Όπως παραστατικά το επισημαίνει ο Παναγιώτης Κονδύλης: «Το Εκείθεν είναι η Ιδέα του Ανθρώπου, το Εντεύθεν είναι ο εμπειρικός άνθρωπος». Ο Λέβιτ εκκινώντας από τη σημαντική τομή του Τζιαμπατίστα Βίκο, του Μποσουέτ και συνεχίζοντας με τον Βολταίρο, τον Κοντορέ, τον Ογκίστ Κόντ κ.ά μάς παραθέτει τις εννοιολογικές προσεγγίσεις αυτών των στοχαστών για το ζήτημα της Ιστορίας, επισημαίνοντας τις εσχατολογικές αντιλήψεις περί της Ιστορίας, ακόμη κι όταν σε κάποιους εξ αυτών η θεολογία είναι απύσα.

Το κεντρικό επιχείρημα του Καρλ Λέβιτ φθάνοντας στην εποχή της νεωτερικής συγκρότησης είναι ότι οι θεολογικές και εσχατολογικές αντιλήψεις περί του τέλους της Ιστορίας περνούν στη σκέψη σημαντικών στοχαστών και φιλοσόφων.

Η θεοκτονία και το κενό που δημιουργήθηκε από αυτή δεν θα μπορούσε να καλυφθεί επαρκώς εάν δεν παρουσιαζόταν μια νέα αξιολογική κλίμακα που θα έδινε νόημα στα άτομα και τις κοινωνίες. Και σε αυτή την αξίωση κυριαρχίας (ή απελευθέρωσης) αρκετά δομικά στοιχεία της παλιάς μεταφυσικής μετουσιώθηκαν στις ορθολογιστικές θεωρήσεις που αντιμάχονταν τον παλαιό κόσμο. Η χριστιανική ελπίδα της σωτηρίας και η πίστη στη θεία πρόνοια αντικαταστάθηκαν από την πίστη στην πρόοδο, τη βελτίωση του βίου και την αναζήτηση της ευτυχίας. Ο Χέγκελ μετέθεσε την εσχατολογική προσδοκία του χριστιανισμού μέσα στην ίδια την ιστορική κίνηση και διαδικασία, όπου η κρίση και η δικαίωση εμπεριέχεται μέσα στην ίδια την Ιστορία – η περίφημη φράση του «Η παγκόσμια ιστορία είναι το παγκόσμιο δικαστήριο». Με τον Χέγκελ η θεολογία της ιστορίας

μετατρέπεται σε φιλοσοφία της Ιστορίας, στην οποία η κοσμικότητα της ιστορίας ιεροποιείται και η ιερή ιστορία υποβιβάζεται. Οι επίγονοι του εγγελιανισμού και ειδικότερα οι ριζοσπάστες εκφραστές του πολιτικού κινήματος του αθεϊστικού ανθρωπισμού –το σοσιαλιστικό κίνημα, εν γένει– προσπάθησαν να καθαιρέσουν την πραγμάτωση του εγγελιανού πνεύματος στο κράτος, δημιουργώντας μια διαφορετική αφήγηση για το τέλος της Ιστορίας.

Στη θεωρία του Καρλ Μαρξ, αλλά και πολλών αναρχικών στοχαστών, είναι έκδηλος ένας μεσσιανισμός για την εκπλήρωση του βασιλείου της ελευθερίας. Το προλεταριάτο αποτελεί το όργανο, τον εκλεκτό λαό για την εκπλήρωση του σχεδίου σωτηρίας της ανθρωπότητας, ενώ η έσχατη σύγκρουση θα συμβεί ανάμεσα στον αστικό κόσμο και το προλεταριάτο, όπου η νίκη του τελευταίου θα σημάνει το πέρασμα από το βασίλειο της αναγκαιότητας σε αυτό της ελευθερίας.

Η συζήτηση για τον επαναπροσδιορισμό των σημασιών και των εννοιών που συγκροτούν τα άτομα και τις κοινωνίες σήμερα στην εποχή της γενικευμένης κρίσης είναι αναγκαίο να εξετάσει τη μεταφυσική και εσχατολογική ιδέα, μιας και αυτές προέκυπταν όταν τα υποκείμενα έπρεπε να τοποθετηθούν πολιτικά απέναντι στον υπάρχοντα κόσμο με σκοπό το ξεπέρασμά του.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι το *Νόημα της Ιστορίας* του Καρλ Λέβιτ εντάσσεται στη μνημειώδη πλέον σειρά του Παναγιώτη Κονδύλη στις εκδόσεις Γνώση. Η σημαντικότητά της συνίσταται στο ότι μετέφερε στο ελληνικό κοινό τη σκέψη σημαντικότερων στοχαστών ενώ οι μεταφράσεις της σειράς αποτελούν μέχρι και σήμερα τομή για την απόδοση βιβλίων φιλοσοφίας και κοινωνικής θεωρίας.

Περί Ανισότητας και Ανθρώπινης Φύσης

Νίκος Μαρκετάκης

«Δεν τρέφω αυταπάτες για μια κοινωνία χωρίς ανισότητες. Κάτι τέτοιο είναι αντίθετο στην ανθρώπινη φύση και όσοι το επιχείρησαν καταστρατήγησαν τελικά την ίδια τη Δημοκρατία και τα ατομικά δικαιώματα». Κυριάκος Μητσοτάκης, 16/9/2017

Από το βήμα της 82ης Δ.Ε.Θ., σε μια αποστροφή του λόγου του, ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης άφησε να διαφανεί σε όλη της τη μεγαλοπρέπεια η πρωταρχική κοσμοαντίληψη της παράταξής του: **όλα τα δάκτυλα ίσα δεν είναι, κι όλοι να τρώμε δίκιο δεν είναι – σύμφωνα με την «ανθρώπινη φύση».**

Επειδή η «ανθρώπινη φύση» συνιστά μια αντίφαση εν τοις όροις – που συνήθως εννοούμε με αυτήν είτε σκέτα τη Φύση, είτε την ανθρώπινη ιστορία, θεωρούμε δεδομένο ότι εδώ ο αρχηγός της ΝΔ εννοεί το πρώτο. Βεβαίως, ούτε Δημοκρατία ούτε δικαιώματα υπάρχουν πουθενά στη φύση, αλλά αυτό το προσπερνάμε για χάρη του ψητού. Και το ψητό εδώ είναι ότι τα προνόμια και οι ανισότητες εκπορεύονται από την φυσική κατάσταση των πραγμάτων, και για αυτό θα παραμένουν (εννοεί προφανώς: πρέπει να παραμένουν) σε ισχύ ανεξαρτήτως των κοινωνικών συμβάσεων και εξελίξεων.

Υπάρχει κάτι που πρέπει να πιστώσουμε στους δεξιούς: έχουν καταλάβει πολύ καλύτερα από τους αριστερούς τι εστί Φύση. Και ότι η Φύση είναι μια κατάσταση από την οποία ο homo sapiens προσπαθεί να ξεφύγει δημιουργώντας Κοινωνία. Διότι η Φύση είναι άδικη, αδυσώπητη και φονική για τους αδύναμους. Και για αυτό το λόγο η Δεξιά ως παραδοσιακή προστάτιδα των ισχυρών προσπαθεί να επιβάλλει κοινωνικά συστήματα που όσο γίνεται να προσομοιάζουν στην φυσική κατάσταση, πισωγυρίζοντας τις προσπάθειες του Ανθρώπου να οργανώσει τις σχέσεις του όσο

γίνεται λιγότερο βασισμένες στους φυσικούς νόμους – στο νόμο της ζούγκλας δηλ.

Το κράτος λχ είναι μια κοινωνική κατασκευή που προέκυψε από την ανάγκη και τις προσπάθειες του είδους μας να διαχειριστεί το πλεόνασμα/έλλειμμα του ανθρώπινου μόχθου και των φυσικών πόρων.

Η αριστερή ή η δεξιά διαχείρισή του αφορά στην κατεύθυνση που αυτή η κοινωνική κατασκευή θα πορευτεί ως προς τον βασικό σκοπό της: να διαχειριστεί δηλαδή το έλλειμμα και το πλεόνασμα πιο δίκαια υπέρ του συνόλου, ή πιο άδικα υπέρ των δυνατών.

Η Ισότητα – που παρεμπιπτόντως είναι η δεύτερη λεξούλα του πασίγνωστου τρίπτυχου προτάγματος της Γαλλικής Επανάστασης – είναι κι αυτή μια κοινωνική επιταγή (άρα και καθόλα ανθρώπινη). Μια επιταγή που προέκυψε προφανώς διότι το κοινό μας DNA ουδέποτε εξασφάλισε από μόνο του μια κάποια δικαιοσύνη ανάμεσά μας – και ο αφτιασίδωτος νεοφιλελευθερισμός του κ. Μητσοτάκη θέλει να μας γυρίσει πιο πριν κι από την τυπικώς αστική ευόδωσή της.

Το κράτος είναι ένας σταθμός μονάχα στην πορεία που ο homo sapiens έχει διανύσει για να ξεφύγει από την Φύση. Λόγω βιολογικής ανωτερότητας του εγκεφάλου του, ήταν το μόνο είδος που μπόρεσε να συνειδητοποιήσει την κατάσταση του μέσα στη Φύση και να την αλλάξει μέσω της κοινωνικής οργάνωσης, που την αναπροσαρμόζει κατά το δοκούν. Το κράτος ως δική του κοινωνική κατασκευή μπορεί να ξεπεραστεί (εννοούμε: πρέπει να ξεπεραστεί), διότι αποδείχθηκε πως η διαχείρισή του κατά βάση οπισθοδρομεί τον Άνθρωπο στη Φύση, μέσω της υιοθέτησης συστημάτων διακυβέρνησης που βασίζονται και διαιωνίζουν το δίκαιο του ισχυρού, από κείνο δηλαδή που το είδος μας προσπαθεί να ξεφύγει από τη πρώτη στιγμή που αυτοοργανώθηκε κοινωνικά.

Οι όψιμες (από το 1917 χοντρικά) απόπειρες αριστερής διαχείρισης του κράτους, ενώ θεωρητικώς αποσκοπούσαν στην

περαιτέρω απομάκρυνση από το νόμο της ζούγκλας και το δίκαιο του ισχυρού, πρακτικώς είχαν πενιχρά αποτελέσματα – για να μην πούμε ότι συνέβαλαν στην αντίθετη κατεύθυνση.

Επομένως, συμφωνούμε με τον ηγέτη της εγχώριας Δεξιάς: η κοινωνική ανισότητα προσιδιάζει στην φυσική κατάσταση, μόνο που επειδή εμείς είμαστε άνθρωποι και όχι ζώα, θα συνεχίσουμε να επιζητούμε μια διευθέτηση των κοινωνικών και πολιτικών ζητημάτων, βασισμένη στην ανθρώπινη (και άρα αντι-φυσική) θέση ότι οι βαρόνοι, οι «νονοί» και οι αριστοκράτες θα ανήκουν στα μουσεία Φυσικής Ιστορίας της μελλοντικής κοινωνίας, ό,τι όνομα κι αν δίνουν σήμερα στον εαυτό τους.

Η Δυτική Ταυτότητα σε Κρίση

Κώστας Σαββόπουλος*

Τα τελευταία 3 χρόνια, η πλειοψηφία των χωρών που αποτελούν την «πολιτισμένη» Δύση, έχουν αρχίσει να δείχνουν συμπτώματα μιας βίαιης διαστολής, μιας ολοένα και αυξανόμενης απόστασης από αυτό που θέλουν οι κοινωνίες και κυρίως από αυτό που μπορούν να αντέξουν οι κοινωνίες.

Όλο και περισσότεροι μηχανισμοί πειθάρχησης και αποκλεισμού, μηχανισμοί που θυμίζουν έντονα δυστοπία έχουν αρχίσει να κινητοποιούνται. Στην Ευρώπη πλέον υπάρχουν 12-13 συνοριακοί φράχτες σχεδιασμένοι για να κρατούν τους «ανεπιθύμητους» έξω. Μηχανισμοί ελέγχου στο εσωτερικό, όπως η εισαγωγή των βιομετρικών από το 2016 που επιτρέπουν στα κράτη της Ε.Ε. και τον Ο.Η.Ε. να γνωρίζουν που βρίσκονται οι πρόσφυγες ανά πάσα στιγμή, αστυνομικοί που θυμίζουν περισσότερο μισθοφόρους ή στρατό κατοχής παρά ο,τιδήποτε άλλο, αναδυόμενες εθνικιστικές τάσεις είτε με μορφή κομμάτων είτε με μορφή μετώπων, είναι μερικά από τα νέα φαινόμενα που έχουν εμφανιστεί αυτή την

περίοδο.

Φαινόμενα που, εκ πρώτης όψεως, μπορεί να φαίνονται ασύνδετα, στην πραγματικότητα συνδέονται με το νήμα αυτού που πολλά χρόνια αποκαλούσαμε **σύγχρονο ολοκληρωτισμό**. Τα δυτικά καθεστώτα δηλαδή έχουν ξεκινήσει να επιστρατεύουν όλα τα μέσα τους αλλά και να καλούν στη θέσπιση νέων μέτρων γιατί έχουν αρχίσει σιγά σιγά να συνειδητοποιούν πως ο μόνος τρόπος για να γίνουν δεκτές οι οικονομικές και πολιτικές αλλαγές που πρέπει να κάνουν για να συντηρηθεί ο νεοφιλελευθερισμός είναι η **ωμή επιβολή**.

Η λήψη νέων κατασταλτικών και ποινικών μέτρων που αναφέρθηκαν είναι κάτι που βρίσκεται σε έξαρση. Στη Γερμανία αρχικά είχαμε το αίτημα από κάποια κομμάτια του Γερμανικού Κοινοβουλίου για δημιουργία μιας πανευρωπαϊκής τράπεζας δεδομένων για αναρχικούς και αριστερούς στο πλαίσιο μιας αντι-κινηματικής υστερίας που ακολούθησε τις μεγάλες διαδηλώσεις στο Αμβούργο. Στο ίδιο πλαίσιο είχαμε και πρόσφατα την απαγόρευση του γερμανικού Indymedia. Ένα αρκετά παράδοξο μέτρο που δεν έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε στις χώρες της Δύσης. Να θυμίσουμε πως όταν ο Ερντογάν, το 2014, απαγόρευσε την είσοδο στις ιστοσελίδες Youtube και Twitter, πολλοί Ευρωπαίοι αρχηγοί αλλά και πολλά ΜΜΕ ευρωπαϊκής εμβέλειας έσπευσαν να τον χαρακτηρίσουν ως δικτάτορα και παρανοϊκό.

Στην περίπτωση του Indymedia όμως, που λειτουργούσε από το 1999 και αποτελούσε το μεγαλύτερο πόρταλ συνάντησης και άρθρωσης ριζοσπαστικού λόγου δεν έγινε καμία τέτοια μομφή, όπως και ήταν αναμενόμενο.

Αυτό που είναι αξιοσημείωτο είναι πως δεν έχει απαγορευθεί άλλη φορά ιστότοπος με πολιτικό περιεχόμενο σε ευρωπαϊκή χώρα καθώς, παρά τις αντιφάσεις τους, τα δυτικά κράτη τουλάχιστον διατηρούσαν σε έναν αρκετά ικανοποιητικό βαθμό την ελευθερία του λόγου.

Υπάρχει η εξαίρεση της Γερμανίας η οποία έχει απαγορεύσει τα

σύμβολα που παραπέμπουν στο ναζιστικό κόμμα και το παρελθόν της. Τώρα, λοιπόν, μπαίνει στη διαδικασία να απαγορεύσει και την έκφραση αντι-φασιστικής και αντι-καπιταλιστικής ρητορικής σε ένα πλαίσιο όπως φαίνεται ένταξης των ριζοσπαστικών κινημάτων, των 2 άκρων.

Ένα άλλο παράδειγμα απόπειρας ποινικοποίησης είναι η προσπάθεια στις Η.Π.Α. από φορείς, οργανώσεις και άτομα που ανήκουν στο συντηρητικό φάσμα να απαγορευτούν οι διαδηλώσεις αντιφασιστών ως πράξεις τρομοκρατίας. Στον απόηχο κάποιων μεγάλων διαδηλώσεων όπως αυτής στη Βοστώνη όπου 40.000 διαδηλωτές απέτρεψαν πορεία μίσους από νεοναζί, δημιουργήθηκε μια ηλεκτρονική αίτηση που ζητά την ποινικοποίηση των αντιφασιστικών διαδηλώσεων και των χαρακτηρισμό των αντιφασιστών ως τρομοκρατική οργάνωση, συγκρίνοντας την με τον ISIS. Αυτό μπορεί να ακούγεται γραφικό αλλά είναι αρκετά κοντά στη θεωρία των δύο άκρων και στην απόφαση της Γερμανίας και αυτή η αίτηση επίσης μέσα σε λιγότερο από μια βδομάδα κατάφερε να συγκεντρώσει 250.000 υπογραφές μόνο στις Η.Π.Α.

Παρατηρούμε σε κάποιες περιπτώσεις μεγάλα βήματα από την απλή ρητορική της θεωρίας των 2 άκρων στην εφαρμογή της.

Τι σημαίνει Δυτική Ταυτότητα

Ο όρος Δύση πολλές φορές χρησιμοποιείται διασταλτικά και ανάλογα με το τι έχει να αντιπαρατεθεί, νοηματοδοτείται. Η Δύση έχει νοηθεί ως ανώτερη πολιτισμική αντίθεση ενάντια στην Ασία, ως φάρος του Διαφωτισμού ενάντια στην απολίτιστη Ανατολή και τις Αραβικές χώρες. Την περίοδο του ψυχρού πολέμου ως λίκνο της δημοκρατίας ενάντια στην αυτοκρατορία του Κακού (Σοβιετική Ένωση) και πρόσφατα πάλι ως ο αναίτιος στόχος απέναντι στην ανάδυση του ακραίου φονταμενταλιστικού ισλάμ, όπως αυτό εκφράζεται από τον ISIS, την Αλ Κάϊντα και άλλες υπερσυντηρητικές τρομοκρατικές οργανώσεις τέτοιου τύπου.

Το κοινό σημείο προφανώς σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ήταν η ανάγκη εμφάνισης ενός «εχθρού», υπαρκτού ή κατασκευασμένου που

σημειολογικά αποτελούσε το αντίθετο. Με άλλα λόγια, η επίκληση της Δύσης γίνεται σε ένα πλαίσιο σύγκρουσης με κάτι άλλο ή προστασίας από κάτι άλλο.

Είναι αρκετά αφηρημένο το να σκεφτόμαστε πως σε κοινωνίες και σε κράτη που διαιρούνται με βάση το τρίπτυχο του φύλου, της φυλής και της τάξης υπάρχει μια αόρατη ενότητα η οποία μας δίνει κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία μας τοποθετούν σε μια ανώτερη θέση από τους άλλους πληθυσμούς. Σε μια μικρότερη κλίμακα θα μπορούσαμε ίσως και να παραλληλίσουμε την αφήγηση της δυτικής ταυτότητας με αυτήν του τρισχιλιετούς ελληνικού έθνους. Όπως αντίστοιχα μετά την ελληνική επανάσταση έπρεπε να ομογενοποιηθούν οι διάφορες εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες στην Ελλάδα ώστε Αρβανίτες, Βλάχοι, Σαρακατσάνοι, Κρητικοί, Ικαριώτες κ.α. να αποτελέσουν ένα έθνος, έτσι και στις Η.Π.Α., για παράδειγμα, οι μαύροι πρόην σκλάβοι, οι ιθαγενείς, οι ιρλανδοί μετανάστες κλπ. έπρεπε να αποτελέσουν τον αμερικάνικο λαό.

Στην ουσία η επίκληση στη δυτική ταυτότητα δεν γίνεται ποτέ με κάποιους ρεαλιστικούς όρους, αλλά πάντοτε με επίκληση σε αφηρημένες έννοιες και συναισθήματα, όπως η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η αλληλεγγύη των λαών του ευρωπαϊκού νότου, η αυταρχικότητα των κρατών του Βορρά, ο δυτικός πολιτισμός, ο φιλελευθερισμός ή η ελεύθερη αγορά. Και αυτό γιατί αν όντως η κουβέντα περιστρεφόταν γύρω από τις πραγματικές διαφορές και ομοιότητες θα βλέπαμε πως αυτές επεκτείνονται πέρα από τα σύνορα της Δύσης, της Ανατολής, του Νότου ή του Βορρά.

Ο Μοντέρνος Εθνικισμός και τα Σύγχρονα Κινήματα ως Μέσο Αντίστασης

Η αναβίωση ενός ιδιόμορφου εθνικισμού είναι κάτι που εμφανίστηκε σχετικά πρόσφατα στη Δύση. Κόμματα και σχηματισμοί όπως η Χρυσή Αυγή, το Εθνικό Μέτωπο της Λεπέν, το Bloc Identitaire, η ανάδυση της Εναλλακτικής Δεξιάς (Alt Right) στις Η.Π.Α. , το EDL και το Pegida αποτελούν μια νέα μορφή

ακροδεξιάς που σε αντίθεση με τον παραδοσιακό εθνικισμό όπως τον γνωρίσαμε στον προηγούμενο αιώνα δεν αποτελεί κάτι ενιαίο αλλά ένα πιο πολύπλοκο σχήμα με διάφορες προεκτάσεις.

Οι εθνικισμοί του 20^{ου} αιώνα ήταν στρατιωτικά κόμματα με μεγάλη έμφαση στην εθνική ταυτότητα και στη δημιουργία ενός ισχυρού έθνους κράτους. Πλέον το κύριο επίδικο δεν βρίσκεται στο ζήτημα του έθνους τόσο πολύ, όσο σε αυτό που πολλοί ακροδεξιοί και φασίστες αποκαλούν η υπεράσπιση της Ευρώπης από τους πρόσφυγες σε ένα πλαίσιο έντονης ισλαμοφοβίας ή αντι-μουσουλμανισμού. Συγκεκριμένα η ρητορική της «Λευκής Γενοκτονίας», της αντίληψης δηλαδή πως η λευκή φυλή κινδυνεύει να αλλοιωθεί ή να εξαφανιστεί αποτελεί το σημείο συμφωνίας μεταξύ όλων των ακροδεξιών στη Δύση.

Φαινόμενα όπως η πρόσφατη μίσθωση ενός πλοίου από τους ακροδεξιούς Bloc Identitaire για το μπλοκάρισμα εισόδου στην Ευρώπη από πρόσφυγες, η περιφρούρηση των συνόρων από παραστρατιωτικούς και μαφιόζους στη Βουλγαρία αλλά και οι νομοθεσίες και πρακτικές διάφορων κρατών για κέντρα κράτησης, βιομετρικές μεθόδους και κλείσιμο συνόρων δημιουργούν μια αρκετά επικίνδυνη και οπισθοδρομική συνθήκη για την κατά τα άλλα πολιτισμένη Δύση.

Συμπεριφορές όπως αυτές για παράδειγμα στην Ελλάδα, με τον εθνικισμό του «καναπέ» της Χρυσής Αυγής, δηλαδή την ανάθεση των στόχων σε ένα κόμμα ή τη σωρηδόν δημιουργία ακροδεξιών φόρουμ, podcast και site στις Η.Π.Α., ακόμα και ο ευρωσκεπτικισμός που εκφέρεται από αρκετούς ακροδεξιούς σχηματισμούς σε αντίθεση με την «καθαρή» ευρωπαϊκή ταυτότητα που υπερασπίζονται κάποιοι άλλοι (Identity Europa) είναι μια απόδειξη πως ο εθνικισμός στον 21^ο αιώνα είναι ένα πιο **σύνθετο φαινόμενο** απ' όσο νομίζαμε. Ο νεοφιλελεύθερος συντηρητισμός των δυτικών κρατών επί της ουσίας τροφοδοτεί τους ανά τύπους εθνικισμούς, ακόμα και αν παρουσιάζεται ως δημοκρατική εναλλακτική απέναντι σε εθνικιστικά και φασιστικά μορφώματα (η

εκλογική αντιπαράθεση Μακρόν-Λεπέν στη Γαλλία, η περίπτωση του UKIP και του περίφημου Brexit).

Στον αντίποδα, τα χαρακτηριστικά που έχουν επιδείξει αντιφασιστικά ριζοσπαστικά κινήματα και κινήματα αλληλεγγύης σε διάφορες χώρες (το μπλοκάρισμα του C Star 1 στην Κρήτη και την Ιταλία, οι καταλήψεις στέγης προσφύγων, τα κινήματα αλληλεγγύης στις χώρες της Μεσογείου, οι μεγάλες πορείες ντόπιων και μεταναστών στη Γαλλία, οι κινητοποιήσεις στις Η.Π.Α.) δείχνουν πως δεν βρίσκεται μόνο αυτός ο νέος επικίνδυνος εθνικισμός σε έξαρση αλλά πως και τα σύγχρονα κινήματα σιγά-σιγά διογκώνονται και αντεπιτίθενται.

Οι μεγάλες συγκρούσεις και η συμμετοχή του κόσμου στη διαμαρτυρία ενάντια στη σύνοδο του Αμβούργου, οι κινητοποιήσεις ενάντια στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα το 2015 αλλά και η μεγάλη συμμετοχή αλληλέγγυων από τη Δύση σε διεθνείς αγώνες όπως αυτός για την αυτονομία των κουρδικών πληθυσμών, αποτελούν μια διαδικασία που ξεπερνά την παραδοσιακή αφήγηση για την εθνική ή την ευρωπαϊκή ταυτότητα που οι συντηρητικές κυβερνήσεις και δυνάμεις μας έχουν «διδάξει» τόσα χρόνια.

Η συνάντηση ανθρώπων απ' όλο τον κόσμο σε διεθνείς κινητοποιήσεις αλλά και η διαρκής ανταλλαγή εμπειριών καταργούν στην πράξη τα ιδεολογήματα του έθνους και του νεοφιλελευθερισμού. Οι κοινωνίες της Δύσης βρίσκονται σε εσωτερική σύγκρουση. Ισχυρά ρεύματα εθνικισμού και κρατικού ολοκληρωτισμού παλεύουν μανιωδώς να διατηρήσουν 2 πτώματα, αυτό του έθνους και αυτό του κράτους, είτε κάτω από μια Ευρωπαϊκή σημαία, είτε κάτω από μια εθνική αλλά συνεχώς τα κινήματα αντίστασης που αναπτύσσονται κερδίζουν έδαφος.

Ο Σύγχρονος Ολοκληρωτισμός και τα Διλήμματα

Στο πεδίο του κρατισμού κυριαρχεί επίσης η πολιτική της ταυτότητας. Το σύγχρονο επίδικο για πολλά νεοφιλελεύθερα

κόμματα που διεκδικούν την εξουσία και παρουσιάζονται ως προοδευτικά είναι η ανασυγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Απέναντι στους φασίστες που ζητούν απομόνωση και επιστροφή στην εθνική ταυτότητα, οι νεοφιλελεύθερες ελίτ υπερασπίζονται την ευρωπαϊκή ενότητα πάση θυσία.

Φυσικά αυτή η ευρωπαϊκή ενότητα βασίζεται και στο δόγμα Fortress Europe (Ευρώπη Φρούριο) με 13 συνοριακούς φράχτες μόνο σε ευρωπαϊκό έδαφος και πολλές υποσχέσεις για καινούργιους φράχτες και τείχη (προεκλογικές υποσχέσεις Τραμπ για τείχος ανάμεσα σε Η.Π.Α. και Μεξικό). Το 2017 μόνο έχουμε περισσότερους από 2.000 νεκρούς πρόσφυγες στην προσπάθεια τους να περάσουν τα σύνορα και φυσικά όσο οι φράχτες μπλοκάρουν την χερσαία είσοδο τόσο οι θάλασσες με τον πνιγμό θα φαντάζουν ως η μοναδική διέξοδος. Φυσικά η υπεράσπιση της Δύσης από την απειλή του Άλλου δεν είναι κάτι που δηλώνεται ρητά, αλλά οι πράξεις των δυτικών κυβερνήσεων δεν αφήνουν πολλά περιθώρια αμφιβολίας.

Ο τρόπος με τον οποίο ο νεοφιλελευθερισμός καταφέρνει να αναπαραχθεί εκλογικά σε μεγάλο βαθμό είναι με το να τοποθετεί τους αντιπάλους του σε μια φανταστική σφαίρα του απόλυτου Κακού (ανεξάρτητα από το που προέρχονται, ακόμα και αν κάποιες φορές έχει δίκιο). Έτσι με αυτό τον τρόπο η εκλογική αναμέτρηση στις Η.Π.Α. μεταξύ Τραμπ και Κλίντον, όπου επί της ουσίας τα οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά προγράμματα των δύο δεν διέφεραν σχεδόν καθόλου, γίνεται η αναμέτρηση ανάμεσα στο Καλό που πρεσβεύει η Χίλαρυ και το Κακό που πρεσβεύει ο Τραμπ.

Αντίστοιχα στη Γαλλία η νίκη του Μακρόν, ενός προέδρου που δεσμεύτηκε για 120.000 απολύσεις, διαχωρισμό μεταξύ προσφύγων και μεταναστών, κέντρα κράτησης στη Λιβύη και άλλα πολλά, έναντι της Λεπέν θεωρήθηκε από πολλούς ως θρίαμβος της Δημοκρατίας απέναντι στις δυνάμεις του φασισμού. Μέσα από μια πολιτική διλημάτων ο νεοφιλελευθερισμός θεωρεί πως ξυπνά στους πολίτες το δημοκρατικό φρόνημα ώστε να το υπερασπιστούν

στις κάλπες απέναντι στους εχθρούς της δημοκρατίας. Όμως είναι πράγματι έτσι;

Στις Η.Π.Α. οι εκλογές είχαν ποσοστό αποχής κοντά στο 48% ενώ στη Γαλλία πάνω από 50%. Σε αυτές τις δύο περιπτώσεις ήταν αρκετά κατανοητό πως η επιλογή πρωθυπουργού δεν ήταν κάτι που αφορούσε την κοινωνία γιατί το επίδικό ήταν δεδομένο.

Όσο οι κοινωνίες αισθάνονται πως αποκλείονται από τον πολιτικό διάλογο με τις αποφάσεις των ελίτ να παρουσιάζονται ως νόμος γραμμένος πάνω σε πέτρα τόσο περισσότερο θα περιφρονούν το διεφθαρμένο και στρεβλό κοινοβουλευτικό σύστημα. Αυτό δίνει και ένα πάτημα στις ριζοσπαστικές δυνάμεις που δρουν εκτός κοινοβουλευτικής δημοκρατίας να απευθυνθούν στις κοινωνίες και τα κινήματα που διαμορφώνονται με παραπάνω στόμφο. Αυτό που διαφαίνεται επίσης είναι πως όσο οι θιασώτες του Ακραίου Κέντρου, εκείνων των δυνάμεων που εμφανίζονται ως υπερασπιστές της δημοκρατίας και εξοβελίζουν τους πολιτικούς τους αντιπάλους στο φάσμα του φασισμού, αρχίζουν να χάνουν έδαφος.

Η ρητορική των δύο άκρων όσο και να σκούζουν οι υπερασπιστές της έχει αρχίσει να καταρρέει ή έστω να γίνεται πιο προφανής στον κόσμο με την πραγματική της μορφή. Πράγματι υπάρχουν δύο άκρα, το ένα είναι αυτό των καταπιεστών, των νεοφιλελεύθερων, των καπιταλιστών, των ακροδεξιών και το άλλο είναι του κόσμου της αλληλεγγύης, των κατατρεγμένων και των κινήματων.

Τελικά Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας τα προβλήματα που φαίνεται να έχουμε να αντιμετωπίσουμε στο μέλλον, τουλάχιστον έτσι όπως έχουν φανεί μέχρι στιγμής είναι:

1. Το σημείο του αντι-μουσουλμανισμού και της ισλαμοφοβίας που αποτελεί το κύριο σημείο συνάντησης όλων των ακροδεξιών, εθνικιστικών αλλά και πιο μετριοπαθών συντηρητικών κύκλων και αποτυπώνεται σε διάφορα αιτήματα που ανεβάζουν το πήχη ανάλογα με το από ποιους εκφράζονται (δηλαδή ξεκινάν από έναν πιο

μετριοπαθή ρατσισμό όπως το να παρακολουθούνται οι πρόσφυγες, ανεβαίνουν στο να μην τους επιτρέπεται η είσοδος στις χώρες της Δύσης και φτάνουν το μάξιμουμ εντελώς φασιστικό να σκοτώνονται πριν φτάσουν στις χώρες υποδοχής ή και στις χώρες τους με στρατιωτικές επεμβάσεις).

2. Η ανησυχητική αντι-μεταναστευτική πολιτική που ακολουθεί μια σειρά χωρών στην Ευρώπη και στη Δύση γενικά. Η χρήση βιομετρικών μέτρων για παράδειγμα που σημαδεύει τους πρόσφυγες και τους αναγκάζει να φέρουν το στίγμα του Άλλου, του διαφορετικού για όλη τους τη ζωή είναι ένα μέτρο που αποκρυσταλλώνει μια τέτοια αντι-μεταναστευτική πολιτική. Έπειτα υπάρχουν και χώρες όπως η Κροατία, η Βουλγαρία, η Τσεχία, η Σλοβακία, η Σλοβενία η Ουγγαρία και η Πολωνία που έχουν δηλώσει ανοιχτά ότι δεν επιθυμούν καθόλου την υποδοχή προσφύγων.

Στη συνέχεια έχουμε τη ψευδο-υποδοχή, για παράδειγμα οι Η.Π.Α. δήλωσαν πως θα δεχθούν μόνο 10.000 πρόσφυγες την ίδια στιγμή που χώρες αρκετά μικρότερες όπως ο Καναδάς ή και το ακραίο παράδειγμα του Λιβάνου θα φιλοξενήσουν 30.000 και 1.000.000 πρόσφυγες αντίστοιχα. Υπάρχει και το παράδειγμα της Δανίας, που παρά τη φαινομενικά ισχυρή οικονομία της και το κοινωνικό κράτος μάλλον δεν θα δεχτεί πρόσφυγες. Όπως επίσης και η Νορβηγία που θεωρείται ένα από τα πιο «ανοιχτά» και φιλικά κράτη ως προς την διαφορετικότητα θα δεχτεί πρόσφυγες αλλά υπάρχει και ένα πρόγραμμα όπου προσφέρει 10.000 κρόνεν (1.000 λίρες Αγγλίας) σε όσους πρόσφυγες επιθυμούν να φύγουν και να μην μείνουν εκεί.

Παρατηρείται λοιπόν ένα αρκετά έντονο συναίσθημα άρνησης βοήθειας με κάποιες εξαιρέσεις (Γαλλία, Γερμανία) που φτιάχνει μια αρκετά ανησυχητική εικόνα ως προς το μέλλον που επιφυλάσσει η Δύση στους πρόσφυγες που έρχονται.

*Εισήγηση στο Φεστιβάλ Άμεσης Δημοκρατίας 2017